

Straipsniai

GALINDAI EUROPOS PLATYBĖSE: ARCHEOLOGIJA, ISTORIJA, LINGVISTIKA

Aleksiejus Luchtanas

Docentas, daktaras
Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto
Archeologijos katedra
El. paštas: aleksas.luchtanas@gmail.com

Olegas Poliakovas

Profesorius, habilituotas daktaras
Vilniaus universiteto Kauno fakulteto
Kalbų, literatūros ir vertimo studijų institutas
El. paštas: oleg.poljakov@flf.vu.lt

Santrauka. Straipsnyje analizuojama vienos nedidelės vakarų baltų genties – galindų etninė istorija. Galindų migracijos Rytų ir Vakarų Europoje idėja buvo iškelta kalbininkų (K. Būga, V. Toporovas), istorikų (V. Viliūbachovas, N. Engovatovas). Vienintelis argumentas buvo žodžių, panašių į etnonimą galind-, aptikimas „nuo Atlanto vandenyno iki Pamaskvio miškų“. Nors galindų migracijų pėdsakų nefiksuoja nei istoriniai šaltiniai, nei archeologinė medžiaga, kalbininkų iškelta hipotezė susilaukė visiško pritarimo Lietuvos archeologo E. Jovaišos monografijoje, mokykliniame vadovėlyje, mokslo populiarinimo literatūroje. Straipsnio autoriai, kritiškai išanalizavę V. Toporovo galindų migracijos idėją ir jos ištakas, daro išvadą, kad tai liaudies etimologija paremti prasimanymai ir akivaizdi klaida. Tai suklaidino ne vieną mokslininką ir dėl to iki šiol tarsi grandininė reakcija randasi naujų klaidų ir istorinių nesąmonių.

Reikšminiai žodžiai: galindai, vakarų baltai, germanai, keltai, Didysis tautų kraustymasis, archeologija, istorija, kalbotyra, etnogenezė.

Keywords: Galindians, Western Balts, Germanic tribes, Celts, Migration Period, archaeology, history, linguistics, ethnogenesis.

Žinios apie mažąsias išnykusias baltų gentis yra gana ribotos. Be etnonimų, toponimų ir antroponimų bei jų buvimo vietų praeityje, pateiktų skurdžiuose istoriniuose šaltiniuose, išliko tik negausūs kalbų likučiai ir kalbinis substratas, aptik-

tas daugiausia lietuvių bei latvių kalbų tar-mėse tose teritorijose, kuriose tos gentys gyveno. Ypatinga vieta tenka išnykusiai II tūkstantmečio po Kr. pradžioje vakarų baltų galindų genčiai ir vadinamiesiems Pamaskvės galindams. Skirtingai nuo kitų

dažniausiai gerokai primirštų baltų genčių, domėjimasis galindais netikėtai išaugo buvusioje Sovietų Sąjungoje XX a. viduryje. Pastaruoju metu galindai tapo garsiausia ir reikšmingiausia baltų gentimi Lietuvos archeologo akad. Eugenijaus Jovaišos darbuose. Šio autoriaus nuomone, galindų gentis masiškai migravo Europos platybėse, apgyvendindama vis naujas teritorijas ir palikdama ten vien tik daugybę savo etnonimų. Iš mažytės protėvynės prūsų žemių pakraštyje galindai paplito iki Atlanto vandenyno pakrančių Pirėnų pusiasalyje vakaruose bei Pamaskvės miškų Volgos ir Okos tarpupyje – rytuose. Tikru autoriaus „atradimu“ tapo galinga aisčių migracija Europoje vos ne visomis kryptimis ir jų lemtingas vaidmuo Europos istorijoje Didžiojo tautų kraustymosi laikais. Ypatingas vaidmuo tenka galindams, kurie kartu su sūduviais ir Vielbarko žmonėmis „pagimdė milžinišką vakarietišką bangą, kuri užliejo didelę dalį rytų baltų arealo“. Išskirtinis vaidmuo lietuvių etnogenezės procese vėlgi tenka galindams, tik šį kartą – rytų. Pasirodo, jie „betarpiškai buvo susidūrę su avarais“, jų taip išsigando, kad VI a. antroje pusėje ir VII a. vyko reemigracijos ir lietuvių atėjimo procesas ne iš kur kitur, o iš Pamaskvės, atsinešant pakeliui ir vieną „avarišką“ balnakilpę kaip archeologinį to įrodymą. Visos šios mintys E. Jovaišos išdėstytos ne tik mokslinėse monografijose (Jovaiša 2012, 2014 a), plačiau visuomenei skirtoje studijoje (Jovaiša 2016), straipsniuose (Jovaiša 2014 b), bet netgi pateko į mokyklinį istorijos vadovėlį (Jovaiša 2016 et al.). O štai Vakarų Europos archeologijos mokslui galindų tematika beveik nežinoma.

Trumpa istoriografija

Galindais rusų istorikai pradėjo domėtis XVIII a., XIX a. ši tematika buvo plėtojama toliau¹.

Galindų etnonimo etimologiją iš lietuvių kalbininkų pirmasis pateikė Kazimieras Būga: „Galindo vardą kildinu nuo gālo «kpaū»: galindas yra rus. украинец „(prūsų žemės) gale gyvenąs.“² K. Būga pažymi, kad „Smolensko žemėje gyvenusi lietuviškos ir latviškos kilmės tauta, rusiškai vadinama Голядь, žinoma, bus buvę irgi galindai“, tačiau, jo manymu, „bet tiktai kiti“ (ibid.). Jis čia taip pat cituoja Jurgio Gerulio vokišką galindų etimologiją – „die am Ende wohnen“ (lie. ‘kurie gale gyvena’), paskelbtą šiek tiek anksčiau³. K. Būga rašė, kad „gotų, kai jie dar tebegyveno Pavyslyje, turėta pažintis su galindais“⁴. „Iš Pavyslio Galindo vardas nusinešta gotų netgi Ispanijon. Tenai tuo vardu buvęs vienas vestgotas.“⁵ Tai buvo grynas spėliojimas, nepagrįstas jokiais istoriniais arba archeologiniais duomenimis, o tik vokiečių filologo – anglisto Johanes’o Hoops’o (1865–1949) pastaba, kad vestgotų asmenvardis Galindo „primena dar buvusią prūsų galindų kaimynystę, Ptolemėjaus galindų“⁶.

¹ Татищев, 1769; 1793; Шафарик, 1848; Барсов, 1855; Андреев, 1856; Шахматов, 1908 ir kt. – išsami šio klausimo istoriografija pateikta sovietinių mokslininkų V. Vilinbachovo ir N. Engovatovo (B. B. Вилинбахов, Н. В. Энговатов, 1963).

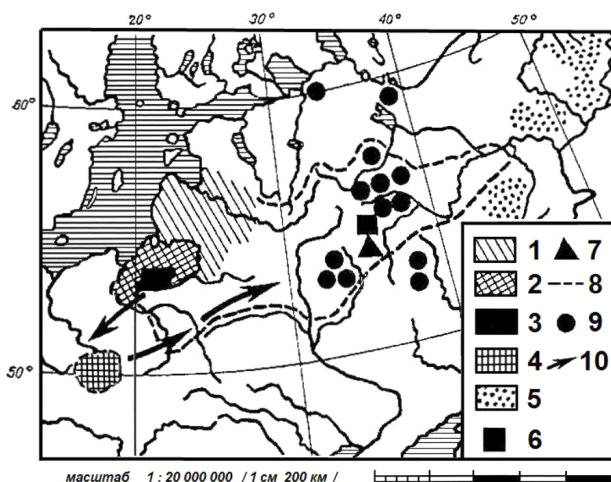
² K. Būga, 1961, p. 117. Darbas parašytas 1924–1925 m.

³ G. Gerullis, 1922, p. 35. Galimas dalykas, kad ši etimologija buvo jo perimta iš K. Būgos, kurį jis asmeniškai pažinojo ir su juo susirašinėjo, plg. Būga, 1961, p. 904–907.

⁴ K. Būga, 1959, p. 95; 1961, p. 126.

⁵ K. Būga, 1959, p. 95.

⁶ J. Hoops, 1913–1915, p. 304 – plg. K. Būga, 1959, p. 95.

1 pav. Antikiniai galindai ir goliad⁸

1 – šiuolaikinė baltų tautų teritorija; 2 – prūsų gentys; 3 – viduramžių Galindija; 4 – manoma galindų buvimo vieta; 5 – šiuolaikinės Volgos ir Kamos finų kalbos su senuoju baltų kalbiniu substratu; 6 – lokalizacija goliad' rusų metraščiuose (Protvos aukštupys); 7 – padavimų apie didvyrius – Goliady; 8 – senosios baltiškos hidronimijos paplitimo riba; 9 – rusų vietovardžiai, kilę nuo goliad' vardo (Голяжье, Голожье, Взголяжья, Голяди, Голеди, Доголяды, Голядинка, kalnas Голядина); 10 – galima galindų – goliad' migracija

XX a. antroje pusėje galindų problematika buvo visapusiškai apsvastyta išsamiaame istoriko Vadimo Vilinbachovo ir filologo Nikolajaus Engovatovo straipsnyje⁷. Autoriai kruopščiai surinko ir išanalizavo visas galindų problematikai skirtas publikacijas. Susieję neretai prieštarigus, o kartais ir fantastiškus duomenis apie galindus, jie iškėlė idėją apie hipotetinę galindų migraciją Centrinėje ir Rytų Europoje ir net apibrėžė galimą jos arealą Centrinėje Europoje mažai žinomo Romos imperatorius Volusiano (251–253) laikais. Nepamiršti buvo ir Pamaskvės galindai. Jų teritorija lokalizuota, remiantis vietovardžių, panašių į galindų etnonimą, kartografavimu. Tokių vietovardžių aptikta nuo Ladogos ir Beloozero iki Dniepro ir

Dono tarpupio, o epicentras lokalizuotas Pamaskvėje (1 pav.).

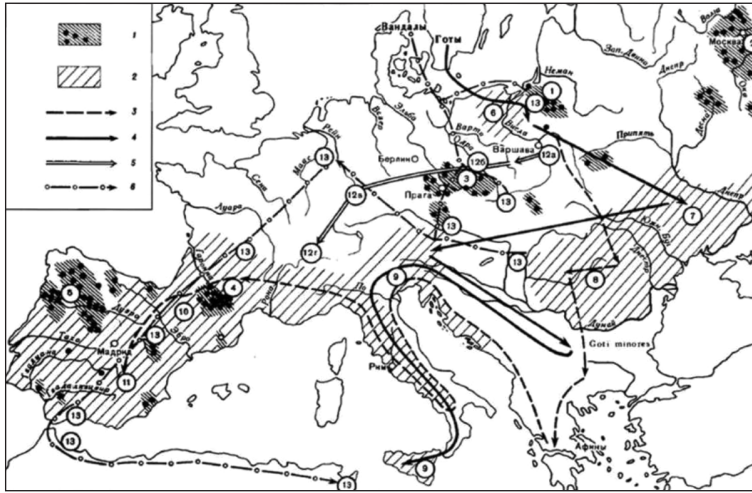
Šias abejotinas idėjas netikėtai perėmė ir išplėtė Maskvos kalbininkas Vladimiras Toporovas. Jis rašė jau ne tik apie galimą galindų migraciją iš protėvynės per Vidurio Europą į Pamaskvę, bet ir iškėlė idėją apie kelias galingas ir sudėtingas galindų migracijos bangas Europos platybėse nuo Pamaskvės girių iki uolėtųjų Pirėnų pusiasalio pakrančių.

Žemėlapyje V. Toporovas pateikė „elemento *galind- paplitimą“ Europoje rytų germanų genčių migracijos fone⁹. Reikia pažymėti, kad V. Toporovo žemėlapyje germanų maršrutai nurodyti nelabai tiksliai.

⁷ В. Б. Вилинбахов, Н. В. Энгватов, 1963.

⁸ Pagal В. Б. Вилинбахов, Н. В. Энгватов, 1963, c. 235, žemėlapis.

⁹ В. Н. Топоров, 1983, c. 134–135 – žr. 2 pav.

2 pav. Elemento *Galind- paplitimas Europoje (rytų germanų genčių migracijos fone)¹⁰

1 – elemento *Galind- paplitimas; 2 – vestgotų teritorija; 3 – vestgotų maršrutas; 4 – gotų ir ostgotų maršrutas; 5 – burgundų maršrutas; 6 – vandalų maršrutas.

1 – prūsiškoji Galindija, 2 – Pamaskvio *Голядь*, 3 – lenkų ir čekų pasienio „galindai“, 4 – nom. propr. *Galind iš Saint-Sernin'o (Tulūza), 5 – Pirėnų „galindai“, 6 – Vyslos žemupio gotai (1–200 m. e. m.), 7 – ostgotai (200–433 m. e. m.), 8 – vestgotai (200–375 m. e. m.), 9 – ostgotai (433–471 m. e. m.), 10 – vestgotai nuo 419 m., 11 – vestgotai (460–711 m. e. m.), 12 – burgundai: a) 1 a. pr. m. e.–2 m. e. a., б) 3–4 m. e. a., в) 410–433 m., г) 433–534 m., 13 – vandalai

Pavyzdžiui, vandalai tuo pat metu keliauja ir į Oderio bei Vartos baseiną, ir į patį prūsiškos Galindijos centrą. Gotai migruoja kartu su ostgotais, o jų skilimas į vestgotus ir ostgotus vyksta prie Bugo į šiaurės rytus nuo Varšuvos. Iš tikrųjų gotų skilimas vyksta ne 200 po Kr., o pagrindinei jų masei pasitraukus iš dabartinės Lenkijos teritorijos susiformavus Černiachovo / *Sântana de Mureș* kultūrai. Žemėlapiu autorius nepaaiškina, kokių būdu „vakarų gotų palydovai ir sąjungininkai – galindai“ atsidūrė Pirėnuose vakarų germanų – svebų teritorijoje, į kurią, kaip matyti iš žemėlapiu, vakarų gotai nepateko.

Šiai, ganėtinai painiai, galindų problematikai akad. V. Toporovas nuo 1977 iki

1982 m. skyrė dvejų konferencijų tezes¹¹ ir tris nedidelius straipsnius¹².

Pirmosiose tezėse autorius surenka onomastikos duomenis su vieninteliu „etnolingvistiniu terminu“ *Galind- ir jo įvairiausiomis modifikacijomis. Nurodomas jo paplitimas Rytų ir Vidurio Europos platybėse, net Balkanuose (Καλίνδοια, Γάληψος, *Galepsus*, Γαλήψιοι, Γάληψοι ir kt.)¹³. Nagrinėdamas Rytprūsių istorinės

¹¹ B. H. Toporov, 1977; 1981.

¹² B. H. Toporov, 1980 a; 1980 b; 1983.

¹³ B. H. Toporov, 1977, c. 124. Labai dažnai šios, kaip ir kitos V. Toporovo etimologijos yra fantastiškos, nes trakų Γάληψος ir pan. jis aiškina kaip kilusius iš *gal- ir *ap(s)- 'vanduo', lygindamas su lie. upelių pavadinimais *Gālpus*, *Galupiai* (B. H. Toporov, 1977, c. 124). Šaknis *aps- yra autoriaus išgalvota, nes žodynuose rekonstruojama šaknis *ab- / ap-/up-, plg. J. Pokorny, 1959, S. 1, 51–52; E. Fraenkel, 1965, S. 1169. Be to, s vietovardyje Γάληψος yra pirmojo kamieno galūnė, o s hidronime *Gālpus* yra sudurtinio

¹⁰ Pagal B. H. Toporov, 1983, c. 134–135, žemėlapis.

geografijos duomenis autorius teigia, kad „galindai buvo piečiausia žinoma baltų gentis, apgyvendinusi pelkėtą ir apaugusią miškais didelę dykrą, išplitusią toli į pietus ir rytus“¹⁴. Archeologine prasme tai yra visiška nesąmonė, nes tarpentinė dykra – tai abipusės baimės zona, bet ne konkrečios genties arealas. Tezėse V. Toporovas tvirtina, kad „galindų vardo etimologija šiuo metu nesudaro problemos“. Jo nuomone, „neaiškios tik detalės, pavyzdžiui, tiksliai reikšmė *gal-, sudaranti pagrindą *Galind-; jei kalbama apie šaknį, kurios reikšmė pelkė, tai plg. *baltai nuo balt- ‘baltas’ prieš slav. *bolt- ‘pelkė’“¹⁵. Tačiau kitoje vietoje jis aiškina šio žodžio kilmę nuo balt. *gal- ‘galas, kraštas, mirtis’. Šią šaknį jis randa ir pavadinime *Galicija* (Ukraina)¹⁶.

Iš tikrųjų galindų vardų kilmė toli gražu galutinai neišspręsta, nes lietuviškas žodis *galas*, gana dažnas, tačiau neturi tiesioginio atitikmens prūsų kalboje. Joje jis reiškia ‘mirtis’: *Golis* [galis] /E 168/, acc. sg. *gallan* (vok. *Todt*) /III 651/ ‘mirtį’, acc. pl. *gallans* [galans] (vok. *totden*) /I 719/ ‘(nuo) mirčių’¹⁷. Labiau pagrįsta atrodo galindų etimologija, išvedama iš hidronimų, ežerų pavadinimų *Galent*,

Galanten (1379), dab. *Gielądzkie jezioro*, turinčių šaknį *gal-/*gil-¹⁸. Vytautas Mažiulis, svarstydamas galindų vardo etimologiją ‘galas’, irgi tvirtina, kad „tokia hipotezė nėra patikima (žr. s. v. *gallan*). Etonimas pr. *Galindā ‘Galinda’ yra greičiausiai iš hidronimo“¹⁹. Trečia, šio etnonimo etimologija yra taip pat siejama su žodžiais lie. *galėti*, *galia*, *galingas*, turinčiais atitikmenis keltų kalbose, plg. valų *gallu*, airių *gal* ‘galia, jėga’ ir *Galli* ‘galai’, *Gallia* ‘Galija’²⁰. Janas Otrębskis manė, kad Ptolemajo paliudytas pavadinimas Γαλίνδαи veikiausiai esanti slaviška forma, o ne baltiška, nes priesagos -ind- baltų kalbose nėra²¹. Yra ir įvairių kitų nuomonių²².

Tezėse, kuriose analizuoja ankstyvosios Maskvos galindiškąjį foną, V. Toporovas daug minčių yra perėmęs iš jau minėto V. Vilinbachovo ir N. Engovatovo straipsnio, tiesa, čia jo neminėdamas. Tai „*galindų lokalizacija rusų metraščiuose /Protvos aukštupys*“²³, „*rusiški toponimai, kilę nuo galindų vardo: «Голяди, Голяжье, Взголяжье, Голожье, Голядинка» ir daug kitų*“²⁴, „*išlikę pavadinimai apie didvyrius – Goliadas*“, tik lieka neaišku, kodėl, pasak V. Toporovo, vienas iš jų iš didvyrio tam-

žodžio antro dėmens galūnė. Reikia atkreipti ypatingą dėmesį į tai, kad V. Toporovas prie trakų kalbos priskiria formas be jokios konkrečios jų atribucijos (asmenvardis? vietovardis? ir t. t.), chronologijos ir lokalizacijos. Tokių formų nėra tarp trakų kalbos žodžių, glosų, geografinių pavadinimų, asmenvardžių, genčių ir dievų vardų (plg. И. Дуриданов, 1976). Nėra jų ir trakų kalbos įrašuose (B. П. Нерознак, 1978, c. 27–36, 37–54).

¹⁴ B. H. Toporov, 1977, c. 122–123.

¹⁵ B. H. Toporov, 1977, c. 125.

¹⁶ B. H. Toporov, 1977, c. 123–124. Kaip žinoma, šis pavadinimas siejamas su slav. *golъ/*galъ ‘plikas, neapaugęs miškas’, iš čia miestų pavadinimai *Galič* (Ukraina ir Rusija), *Golotičesk* (Baltarusija), *Goltav* (Ukraina) ir kt. (B. П. Нерознак, 1983, c. 56–57, 60–61).

¹⁷ V. Mažiulis, 1981, p. 21, 146, 73.

¹⁸ J. Nalepa, 1976.

¹⁹ V. Mažiulis, 1988, p. 318–319.

²⁰ W. P. Schmid, 1996, S. 325–327.

²¹ J. Otrębski, 1947, s. 134.

²² Apie etnonimo „galindai“ kilmę išsamiau žr. Karaliūnas, 2015, p. 53–83.

²³ Plg. В. Б. Вилинбахов, Н. В. Энгватов, 1963, c. 235, 243–247 ir В. Н. Топоров, 1981, c. 113–114.

²⁴ В. Б. Вилинбахов, Н. В. Энгватов, 1963, c. 235, 254 ir В. Н. Топоров, 1981, c. 115–116. V. Toporovas tik susiaurina absoliučiai vienodų toponimų arealą – išmeta toponimus, esančius į pietus ar toli į šiaurę nuo Maskvos, nepaaiškindamas, kodėl vieni siejami su galindais, o kiti ne – plg. В. Б. Вилинбахов, Н. В. Энгватов, 1963, pav. 1.

pa plėšikų vardu *Goliada*²⁵. Autorius daug svarsto apie „*baltišką elementą*“, tačiau niekaip nepaaiškina ir neišskiria savo deklaruoto „*galidiškojo fono*“ arba „*galidiškojo toponiminio elemento*“. V. Toporovo fantazijos vaisius yra teiginys apie „*galindų etnosą prie Protvos, su kuriuo turėjo skaitytis tiek Kijevo kunigaikštis, tiek Rostovo–Suzdalės kunigaikščiai*“²⁶. Deja, istorinių šaltinių analizė rodo visai ką kita, bet apie tai vėliau. Nerasime logikos autoriaus teiginyje, kad „*apsupęs Maskvą XII a. viduryje galindiškas toponiminis elementas turėjo savo atitikmenį galindų etnose prie Protvos*“. Skurdi medžiaga apie galindus užtat „praturtinta“ pavardėmis *Goliadov* (1570, Maskva), *Goliadko* (1651) ir, pagaliau, Fiodoro Dostojevskio romano „Antrininkas“ herojaus pavarde *Goliadkin*.

Pirmasis V. Toporovo (1980 a) straipsnis²⁷ paremtas vien prasimanymais ir vieninteliais etnoniminio kamieno **Galind* pavyzdžiais iš Vidurio Europos (Lenkijos, Čekijos). Čia V. Toporovas pateikė ir akivaizdžiai klaidingą nesusipratimą, kad „*galindų vardas po Ptolemajo pasirodo imperatoriaus Volusiano (252–253) titulaturoje <...>: standartiniame tekste Romos monetose – finų, galindų <...>*“²⁸. Nesusipratimas ir „*prarasto langobardų padavimo apie šios genties [galindų – aut.] išnykimą buvi-*

mas Pauliaus Deakono kūryboje“²⁹. Pasak V. Toporovo, „*ši mitologinė istorija yra vertinga ne tik tuo, kad ji leidžia tiksliai nubrėžti tikrųjų įvykių schemą, bet ir savo geografijos tikslumu*“³⁰. Minėtas „*langobardų padavimas*“ yra tikras V. Toporovo prasimanymas, atsiradęs iš kito, paminėto B. Vilinbachovo ir N. Engovatovo straipsnyje. Jie rašo, kad Karlo Tianderio 1915 m. darbe „Danų – rusų tyrimai“ kalbama apie Pauliaus Diakono „*langobardų kraustymosi padavimą*“, pagal kurį langobardai buvo iškeldinti iš Skandinavijos į *Mauringos* sritį, o paskui į *Golandą* arba *Golaidą, Goladą, Hallindt’ą*³¹. Kur buvo *Golanda* – nežinoma, tačiau V. Toporovas, atmetęs kitus vietovardžio variantus, sieja jį vien tik su galindais, o „*langobardų kraustymosi padavimas*“ tampa galindų išnykimo padavimu.

Visi minėti faktai pakartoti ir išplėsti kitame V. Toporovo straipsnyje³². Naujumas – tik nelabai aiškiai apibrėžtos „*Didžiosios Galindijos*“, buvusios tarp Pamaskvės ir prūsų žemių, atradimas. Autorius teigia, kad „*vienintelė galindų ir sūduvių vieta, atitinkanti Ptolemajo aprašymą – teritorija tarp aukštutinio Sožo rytuose ir Okos vingio į rytus prie Kalugos vakaruose (pusantro dviejų šimtų kilometrų ilgio juosta)*“. Kitaip, jo manymu, „*Ptolemajo galindų ir sudinų lokalizacija praranda bet kokią prasmę*“³³. Toliau dėstydamas V. Toporovas taip painiai pateikia galindų gyvavimo ir migracijų vietas, kad skaity-

²⁵ В. Б. Вилинбахов, Н. В. Энговатов, 1963, с. 235, 261 ir В. Н. Топоров, 1981, с. 115–116.

²⁶ Ten pat, с. 115.

²⁷ В. Н. Топоров, 1980 а.

²⁸ Plg. В. Б. Вилинбахов, Н. В. Энговатов, 1963, с. 239 ir В. Н. Топоров, 1980 а, с. 248; 1980 б, с. 125. Šią klaidą pakartojo S. Karaliūnas, teigdamas, kad „*Romėnų monetoje III a. iškalta prievardį Galindicos, kurį imperatorius Gajus Vibijus Trebonianus Gallus (Vibius Trebonianus Gallus, 251–253) gavo po pergalės 253 m. prieš galindus, taip pat linkstama laikyti galindų vardu*“ (S. Karaliūnas, 2015, p. 34).

²⁹ Plg. В. Н. Топоров, 1980 а, с. 248–249 ir В. Б. Вилинбахов, Н. В. Энговатов, 1963, с. 241.

³⁰ В. Н. Топоров, 1980 а, с. 249.

³¹ В. Б. Вилинбахов, Н. В. Энговатов, 1963, с. 241, išnaša 61.

³² В. Н. Топоров, 1980 б.

³³ Ten pat, с. 125.

tojas nesunkiai susipainios, kaip ir pats autorius, sumaišęs rytus su vakarais, rašydamas apie Kalugą ir Sožą.

Galindų pėdsakų V. Toporovas randa visur, net ten, kur etnonimo *galind-* šaknį vargu ar galima išvelgti. Prie tokių įžvalgų paminėtinas gotų istoriko Jordano (116) tarp daugybės Rytų Europos etnonimų paminėtas *Golthescytha*. V. Toporovas rašo: „*Golthescytha buvo pirmoji, taip sakant, hibridinė gentis (atitinkamai arealas), jungianti „savą“ ir „svetimą“, perėjimas nuo „savo“ prie „svetimo“*“.³⁴ Kas tai buvo – „*goto-skitų*“, „*galindo-skitų*“, „*goto-čudės*“ ar, kaip dar siūlo V. Toporovas, „*baltiškiems (galindiškiems) iranėnams*“ priskirtinas etnosas, neaišku, tačiau autorius nedvejodamas *Golthescytha* sieja su galindais. Šį, kaip ir daugelį kitų neaiškių Jordano minimų etnonimų, mokslininkai bando dešifruoti ne vieną dešimtmetį, tačiau gaunamos prieštaringos išvados. Kaip taikliai pasakė žinomas hunų tyrėjas Otto John'as Mānchen-Helfen'as, „*nagrinėti šią ir panašias etimologines fantazijas – tuščias laiko leidimas*“³⁵.

Paskutiniame grynai „galindiškame“ straipsnyje V. Toporovas atsisako „Didžiosios Galindijos“ nuo Pamaskvės iki prūsų žemių idėjos ir iki neregėto maso išplėtoja minėtą migracijos hipotezę. Ankstesnėse publikacijose jis tik kartodavo J. Hoops'o³⁶ ir kitų autorių spėliojimus apie netiesioginius galindų pėdsakus Europos pietvakariniame pakraštyje, apie gotus, įtraukusius dalį galindų į savo migraciją, apie *Galindo* asmenvardį Ispanijoje

ir pan.³⁷ Dabar straipsnis prasideda teiginiu, kad „*galindai yra vienintelė iš žinomų šiuo metu baltų genčių, kuri dalyvavo „Didžiajame tautų kraustymesi“, pradėjusi migraciją iš protėvynės dar keliais šimtmečiais anksčiau*“. Galindai migravo įvairiomis kryptimis, o „*jų pėdsakų randama didžiulėse Europos platybėse nuo Atlanto vandenyno pakrančių iki Pamaskvės miškų*“. Vienintelis V. Toporovo argumentas – teiginys, kad galindų pėdsakai „*visų pirma atsispindi jų varde*“³⁸. Šio skambaus pareiškimo autorius nepateikė jokių naujų faktų ar argumentų, tačiau tai netrukė jam teigti, jog galindai dalyvavo vestgotų, vandalų, burgundų, langobardų migracijoje, rytų kolonizacijos metu pasiekė Pamaskvę ir jam net kilo retorinis klausimas, kas gi gyveno Galindijoje, kai iš ten išėjo galindai³⁹.

Autorius taiko itin abejotiną metodą, deklaruodamas, kad, neturint kitų duomenų, „*kol kas tenka naudotis analogijomis, žinoma, turint omenyje bendrą etnoistorinį kontekstą, į kurį įeidavo galindai*“. Taip jo interpretacijose atsirado „*vestgotų–galindų srautas*“, „*vestgotų palydovai ir sąjungininkai*“ ir pan.⁴⁰

Dviejuose straipsniuose – „*Senoji Maskva baltiškoje perspektyvoje*“ ir „*Baltiškas senosios Maskvos horizontas*“ – V. Toporovas vėl grįžta prie galindiškos problematikos⁴¹. Nutoldamas nuo baltiškos Pamaskvės topomikos, jis randa galindų pėdsakų rusų literatūros klasiko F. Dostojevskio kūryboje. Jis mato „*žūvančio Goliadkino egzistenciškame – psichologiškame „periferiškume*“

³⁴ Ten pat, c. 133.

³⁵ O. Менхен-Хельфен, 2014, c. 22.

³⁶ J. Hoops, 1913–1915, S. 304.

³⁷ B. H. Топоров, 1977, c. 123.

³⁸ B. H. Топоров, 1983, c. 129.

³⁹ Ten pat.

⁴⁰ Ten pat, c. 131, 133.

⁴¹ B. H. Топоров, 1982 a, 1982 b.

tarsi paskutinį žīvančių galindų palikuonį (plg. rusų *голядь, голяда, голядка* 'beturtis, elgeta', taip pat ekspresyvius darinius, kuriuose atkurtas nosinis elementas – *голендаи* 'driskiūs', *голандия* 'plikas' ir pan.), išvelgdamas už jo tėvo „Goliadkino“ įvaizdį⁴². Ten pat jis praplatina galindų geografiją „*Riazanės–galindų tema*“⁴³.

Apibendrinant galindams skirtas V. Toporovo publikacijas reikia pasakyti, kad jos nesudaro visumos, dažnai yra prieštaringos. Jose nėra naujų istorinių faktų, archeologinio ar lingvistinio pagrindimo, nutylima klausimo istoriografija ir ignoruojami darbai, neatitinkantys autoriaus nuomonės.

Vėliau V. Toporovas visiškai nutolo nuo galindų tematikos, galbūt, pajutęs, kad ji išsisėmė, o gal ir suabejojęs savo migracijos hipotezių argumentais. Tačiau „*sukėlęs kitados nemažą triukšmą kalbininko V. Toporovo straipsnis apie Pabaltijo galindus Vakarų Europoje*“, kaip jį taikliai apibūdino Peterburgo archeologas Markas Ščiukinas⁴⁴, kaip ir kitos publikacijos apie galindus neliko archeologų bendruomenės nepastebėtos.

Marija Gimbutienė be jokios kritikos *a priori* priėmė visus V. Toporovo teiginius nuo „*galindikos Voluziano monetose*“ iki „*didvyrių Goliadų*“ XX a. legendoje, pripažino jų vakarų baltų kilmę ir pagrindines migracijos kryptis⁴⁵, tik nepastebėjo paskutinės į Iberijos pusiasalį. O savo pirmame straipsnyje apie baltus priešistoriniais laikais ji, kartodama savo mokytojo Jono

Puzino teiginius⁴⁶, rašo: „*kad tai būtų prūsų galindai, nėra jokių įrodymų*“, „*kad tie galindai yra buvę toliausiai rytuose gyvenanti rytų baltų kultis*“⁴⁷.

V. Toporovo publikacijos buvo pastebėtos ir lenkų archeologų. Voiciechas Novakovskis, kaip ir jo tautietis ir pirm-takas Ježis Antonievičius, suabejojęs V. Vilibachovo ir N. Engovatovo galindų migracijos idėjomis⁴⁸, rašė, kad V. Toporovo „galindiški“ vardai ir vietovardžiai Vakarų Europoje abejotini ir jų interpretacija reikalauja tolesnių kruopščių tyrimų⁴⁹.

M. Ščiukinas teigė, kad apie galindų migraciją visiškai nėra rašytinių duomenų, tačiau vis dėlto neatmetė galimybės, kad jie galėjo dalyvauti tautų kraustymosi įvykiuose. Sensacingos V. Toporovo publikacijos suklaidino I tūkstantmečio Europos archeologijos žinovus. Pavyzdžiui, Valentinas Sedovas, tapęs ištikimiausiu V. Toporovo galindų migracijos idėjų šalininku, netgi atskirame straipsnyje bandė įrodyti ikislaiviškos Moščinos kultūros gyventojų gentinį ryšį su rusų metraščiuose minima gentimi *goliad'* prie Protvos upės. Jis rašė, kad šis regionas slavų kolonizacijai buvo nepasiekiamas iki XV a.⁵⁰ Tačiau anks-tesniame darbe, skirtame baltų ir finougrių etninei ribai Volgos ir Okos tarpupyje nustatyti, remiantis hidronimų analize, autorius nebuvo toks kategoriškas. Jis pažymėjo, kad „*geriau susilaikyti nuo dialektinės, o atitinkamai ir gentinės baltų gyventojų*

⁴² B. H. Топоров, 1982 a, c. 61.

⁴³ Ten pat, c. 10.

⁴⁴ M. Б. Щукин, 2005, c. 418–419.

⁴⁵ M. Gimbutienė, 1985, p. 19–21.

⁴⁶ J. Puzinas, 1938, p. 238.

⁴⁷ M. Alseikaitė, 1944 a, p. 38; 1944 b, p. 108, žem. 2.

⁴⁸ J. Antoniewicz, 1979, s. 15, 77.

⁴⁹ W. Nowakowski, 1995, s. 84.

⁵⁰ B. В. Седов, 2000, c. 82.

priklausomybės vakarinėje Volgos ir Okos dalyje. Ši užduotis išsprendžiama tik analizuojant ir kartografuojant visos plačios baltų genčių apgyvendintos teritorijos hidronimus. Nedidelio ploto senojo baltiško hidronimikos arealo dalies, o būtent tokia yra ši, apribota Volgos ir Okos sritis, tam nepakanka⁵¹.

Vakarų baltų – „galindų“ migracijų į Ispaniją idėja palaikė žymus prūsų archeologijos specialistas Vladimiras Kulakovas. Dviejuose beveik identiškuose straipsniuose⁵², skirtuose konkrečiau tipo peilių – durklų kilmei, jis teigia, kad šie ginklai „rytiniame Baltijos pakraštyje greičiausiai atsirado dėl aktyvumo baltų, V a. pradžioje aplankusių Pirėnų pusiasalį, o paskui grįžusių į mažąją tėvynę, taip pat atnešusių vakarų baltų kalviams šio tipo ginklo gamybos idėją netrukus po 430 m. (galindų ir vandalių žygio į Galisiją pabaiga)“⁵³.

Panašių istorinių „atradimų“ V. Toporovo kūryboje nerasime. Jis tik atkreipė dėmesį, kad „Galisiijoje iki vestgotų buvo įsikūrę svevai“⁵⁴, bet ne vandalai! Keistokai skamba ir fantastiška idėja apie baltų sugrįžimą į „mažąją tėvynę“. Kam V. Kulakovui prireikė atgaivinti V. Toporovo idėją apie galindų migraciją į Pirėnų pusiasalį, paaiškėja iš minėtų straipsnių. Matyt, jis, kaip ir kai kurie kiti tyrėjai, susižavėjo paslaptingo vadinamojo „Turovo tipo“ peilio, neva atnešto į dabartinę Leningrado sritį iš tolimos Ispanijos⁵⁵, suradimu. Tokių peilių analogų ieškoti tolimoje Ispanijoje neverta, nes pa-

našūs geležiniai durklai su bronzinėmis rankenomis buvo paplitę ankstyvojo geležies amžiaus Ananjinio kultūroje VII a. pr. Kr. Šios kultūros, paplitusios Volgos ir Kamos baseine, ryšiai su Fenoskandija buvo daug glaudesni.

Nepavykusi ir V. Kulakovo nuoroda į V. Toporovą, kad prūsų žodžiuose *kalabian* ‘kalavijas’ ir *kalopeilis* ‘peilis’ atsispindi būtent jų duriamoji funkcija⁵⁶. Žodžio *kalopeilis* atveju V. Toporovas pabrėžia būtent kapojimo funkciją⁵⁷.

Migracinės V. Vilenbachovo, N. Engovatovo ir V. Toporovo idėjos, kaip matome, yra gajos ir XXI a. Tačiau pradėjo rasti ir jomis abejojančių. Vokiečių archeologas Volkeris Hilbergas⁵⁸ ne tik suabejojo galindų migracijos į Ispaniją galimybėmis, bet ir įtikinamai įrodė jos visišką nepagrįstumą. Jo išvadoms visiškai pritarė ir lietuvių archeologė Audronė Bliujienė⁵⁹.

Kita vertus, patrauklios ir žavingos V. Toporovo migracinės idėjos, kurios, kaip matome, beveik nebuvo kritiškai analizuojamos⁶⁰, susilaukė atgarsio ir pritarimo baltofiliskai nusiteikusių autorių darbuose. O štai E. Jovaišos pastarojo dešimtmečio darbuose ši įkyri idėja ypač vaisingai plėtojama. Autorius jai paskyrė dvi plačias monografijas⁶¹ ir visuomenei skirtą knygą⁶², perkėlė Didžiosios Galindijos nuo Pamaskvės iki Pirėnų pusiasalio⁶³ ir

⁵⁶ B. И. Кулаков, 2017, с. 97.

⁵⁷ В. Н. Топоров, 1980, с. 175.

⁵⁸ V. Hilberg, 2009.

⁵⁹ A. Bliujienė, 2013, p. 59.

⁶⁰ Apsiribojama vien teiginiais: „Koks mokslininkas buvo šis tų dviejų autorių (A. L., O. P.) žodžiais, „dažnai neuoseklus“ V. Toporovas, žino kiekvienas mokslininkas“ ir pan. (E. Jovaiša, 2015, p. 255).

⁶¹ E. Jovaiša, 2012, 379 p.; 2014 a, 351 p.

⁶² E. Jovaiša, 2016.

⁶³ E. Jovaiša, 2014 b, p. 236–247, 260.

⁵¹ В. В. Седов, 1971, с. 113.

⁵² V. Kulakov, 2013; В. И. Кулаков, 2017.

⁵³ В. И. Кулаков, 2017, с. 103.

⁵⁴ В. Н. Топоров, 1983, с. 138.

⁵⁵ Е. Р. Михайлова, В. Ю. Соболев, 2017, с. 106–109.

lemtingo baltų – aisčių migracijos vaidmens Europos istorijoje idėjas net į mokytinį vadovėlį⁶⁴. Lietuvos archeologų visuomenė vengia diskusijų šiuo klausimu, o E. Jovaišos monografijos taip ir nesulaukė rimtų mokslinių recenzijų. Tačiau kai kurie mokslininkai daugiau ar mažiau pritaria baltų, aisčių ir galindų didžiosios migracijos minčiai. Aptardamas emaliuotųjų dirbinių kilmę ir paplitimą Rytų Europoje Mykolas Michelbertas pabrėžė, kad „šių dirbinių plitimas Rytų Europoje nebuvo vien prekybinių ir kultūrinių ryšių rezultatas. Būtina kalbėti apie baltų genčių plėtrą, jų migraciją rytų kryptimi“⁶⁵. Ir toliau jo tekste deklaruota E. Jovaišos idėja apie galindų ir kitų baltų migracijas, apie vakarietišką rytų galindų Moščino kultūrą Okos aukštupyje bei Maskvos ir Kliazmos baseine (tame baseine šios kultūros iki šiol niekas nesurado – aut.), beveik neabejojama, kad Vielbarko kultūra nepriklausė gotams, kad galindai masiškai migravo, o jų migracijos kryptis yra detalai aptaręs E. Jovaiša⁶⁶.

Šiame straipsnyje mes bandysime išanalizuoti šį klausimą istoriniais, archeologiniais ir lingvistiniais aspektais, akcentuodami galindų migracijos idėjas, nes jos buvo pirminės, bei įrodyti jų duomenų bazės skurdumą ir nepagrįstumą.

Istoriniai šaltiniai

Galindai (Γαλίνδαι), kaip ir kita gentis sūdinai (Σουδινοί), priskiriami vakarų baltams ir pirmą kartą paminėti Aleksandrijos

⁶⁴ E. Jovaiša, A. Kučinskienė, N. Juchnevičienė, K. Petrauskis, K. Vilkelienė, A. Čiurlionis, B. Čiegienė, 2016, p. 148–165.

⁶⁵ M. Michelbertas, 2016, p. 39.

⁶⁶ Ten pat, p. 41–42.

geografo Klaudijo Ptolemajo (~100–170 m.) veikale.

Kai kurie XIX–XX a. pradžios istorikai romantikai, o mūsų laikais V. Vilinbachovas, N. Engovatovas, V. Toporovas ir Simas Karaliūnas⁶⁷ bandė įžiūrėti galindų vardą Romos imperatoriaus Volusiano (251–253 m.) titulaturoje jo monetų legendoje. V. Toporovas teigia, kad *galind-* vardo paminėjimą galima rasti Romos imperijos monetų, nurodančių Volusiano, kuris kartu su savo tėvu Trebonianu Galu valdė Romos imperiją (251–253), titule „*suomių, galindų, venedų* (Φίννιχος, Γαλίνδιχος, Ούέγδιχος Ούλοσιανος)“ valdovas. Autorius nesuvokia, kad žodis Ούέγδιχος negalėjo žymėti „*venedų*“, nes, kaip gerai žinoma, γ [g] žymi [ŋ] tik prieš γ, κ [k], χ [k^h], ξ [ks], o čia yra junginys -γδ- [-gd-]. Be to, V. Toporovas nemato, kad žodis Ούέγδιχος gali būti akivaizdi mistifikacija, nes Ptolemajus jį rašo per Ουενέδδ- (6x)⁶⁸. Iš šio nepatikrinto fakto ir be jokių nuorodų į šaltinius A. Toporovas jau daro toli einančias išvadas: „*gali būti, kad šis titulas kažkaip atspindi galimo romėnų konflikto su galindais ir venedais rezultatus*“, ir pritaria V. Vilinbachovo ir N. Engovatovo nuomonei „*apie venedų ir galindų karinę sąjungą*“⁶⁹.

Nepagrįsto teorizavimo viršūnė yra spėliojimas, kad galindų ir venedų paminėjimas ant monetų „*galėjo būti tik kai*

⁶⁷ Žr. В. В. Вилинбахов, Н. В. Энгватов, 1963, с. 239–240; В. Н. Топоров, 1980 а, с. 248; 1960 б, с. 125; S. Karaliūnas, 2015, p. 34.

⁶⁸ V. Toporovas (В. Н. Топоров, 1980 б) 125 p. pradžioje netgi pats cituoja Ptolemajo tekstą ir nemato trijų formų: Ουενέδαи, Ουενέδαи 2x, atskleidžiančių akivaizdžią etnonimo Ούέγδιχος falsifikaciją – plg. Птоlemeй, 1994, с. 50–51.

⁶⁹ В. Н. Топоров, 1980 б, с. 125.

kurių įmanomų Volusiano garbės troškimo siekių riba ir duoklė Ptolemajo formulei apie vendus (sic!), galindus ir finus⁷⁰. Šis V. Toporovo atradimas rodo ne tik menką graikų filologijos išmanymą, bet ir visišką nesigaudymą numizmatikos srityje. Pasigendama ir istorinių žinių apie vėlyvosios Romos imperijos valdovus. C. Vibijus Trebonianas Galas buvo Romos imperatoriumi nuo 251 m. rugpjūčio iki 253 m. gegužės. Valdė iš pradžių su Trajano Decijaus sūnumi Hostilianu, o šiam mirus maro epidemijos metu padarė koimperatoriumi savo sūnų Volusianą. Jų valdymas pasižymėjo vien tik gėdinga romėnams taikos sutartimi su gotais, paliekančia šiems karo grobį, belaisvius, numatančia kasmetinę duoklę. Galiausiai C. Vibijus Trebonianas Galas žuvo prie Interamnos pralaimėjęs Mezijos valdytojui Emilianui, kurį legionai paskelbė naujuoju imperatoriumi. Taigi nei tėvas, nei jo sūnus Volusianas jokiais pergalėmis prieš gotus arba galindus niekad nepasižymėjo ir Gilesnio pėdsako istorijoje nepaliko. Nieko žinomo jie nepadarė, o jų net dvejų metų nesiekęs valdymo laikotarpis žinomas tik dėl maro ir ligų epidemijų⁷¹. Visus suklaidino monetų legendose esantis įrašas GAL (sutrump. nuo Gallus), kurį kažkodėl norėta perskaityti kaip galind.

Vardas Gallus Romos istorijoje gana dažnas: žymus oratorius ir mokslininkas Gallus Suplicius (169–168 m. pr. Kr., pretorius, kareivių tribūnas, konsulas), pretorius Gallus L. Anicius (168 m. pr. Kr., kariavęs prieš Ilyriją), žymus teisininkas

Gallus C. Aquilius (66 m. pr. Kr., pretorius kartu su Ciceronu), Cicerono draugas Gallus M. Fadius (63 m. pr. Kr., kvestorius), plebso tribūnas Gallus L. Caninius (56 m. pr. Kr., Pompėjaus šalininkas), Egipto prefektas Gallus Aelius (24 pr. Kr.), Sirijos gubernatorius Gallus Cestius (kuriam valdant 64–65 m. sukilo žydai) ir daugelis kitų⁷².

Šios monetos įrašą buvo išnagrinėjęs profesorius Eduardas Volteris (1856–1941). Nedidelėje publikacijoje jis aiškiai atskleidžia faktų mistifikacijos atvejį, jo istoriją ir pateikia nepriekaištingą argumentaciją ir nuorodas. Nagrinėtą užrašą su klaidingu tekstu į mokslinę apyvertą paleido Lietuvoje romantikas, kolekcininkas dr. Aleksandras Račkus⁷³. Užrašo originalas graikų raidėmis ant monetos, kaltos Aleksandrijoje 252–253 m. po Kristaus, yra „AKYA F GAL B BOLOYSIANOS S.“ A. Račkus perskaitė: „A (utokratės), K (aisar), YA (ndalon) F (innon), Gal (indon), B (endon) Bolousianos S (ebastos), tai reiškia: autokratas Kaiseris vandaly, Finų, Galindų (= lietuvių). Vendų, Bolusianas (= Volusianas) aukščiausias.“⁷⁴ Ta moneta buvo jau gerai žinoma iš numizmatikos kolekcijų Londone, Berlyne ir Miunchene. E. Volteris rašo, kad „<...> anie sutrumpinimai pilname imperatoriaus Volusiano titule paliečia ne tautų vardus, bet imperatoriaus vardus ir pavardes yra jau seniai pasidaręs neabejotinas dalykas, kai surado kitas antraštes. (Žiūr. apie tat Eckhel Doch. Num. Vet.

⁷⁰ Ten pat.

⁷¹ Евтропий, *Краткая история от основания Города*, IX-5: http://krotov.info/acts/04/onomastik/istoriki_1.htm

⁷² W. Smith, 1928, p. 248–249.

⁷³ Tokią klaidingą monetos legendą 1697 m. paskelbė prancūzų numizmatas Io-Foy-Vaillant'as (1632–1706).

⁷⁴ E. Volteris, 1930, p. 340.

I 267)⁷⁵. Nustatyti šios monetos užrašą E. Volteriui padėjo vokiečių specialistas prof. O. Lenze⁷⁶. E. Volteris pateikia teisingą monetos užrašo tekstą: „*Autokrator Kaisar Gaios Afinios Gallos Bibios (arba Beldoum-nianos) Balousianos Eusebēs arba lotyniškai: Imperator Caesar Gaius Alinius Gallus Veldumnianus Valusianus. Paskutinė neaiški raidė: S (ebastos) ar E(usebēs).*“

Galima tik apgaildestauti, kad, turbūt jau sužinojęs apie nagrinėtą „nesusipratimą“, vėlesniame savo straipsnyje V. Toporovas minėtą faktą nutylėjo, o tai prikūrė naujų mitų. Sąžiningas ir kruopštus tyrėjas S. Karaliūnas, aklai tikėdamas V. Toporovo autoritetu, neseniai paleido į apyvartą jau tokius faktus: „*Romėnų monetose III a. iškalta prievardį Galindicos, kurį imperatorius Gajus Vibijus Trebonianus Gallus (Vibius Trebonianus Gallus, 251–253) gavo po pergalės 253 m. prieš galindus.*“⁷⁶

Jeigu minėti autoriai būtų nors kiek susipažinę su Romos istorija ir imperatorių gyvenimu, jie tokių išvadų nedarytų.

Galindų vardo buvo bandoma ieškoti ir Jordano veikale. Kartu su mūsų pirmiau minėtu *Golthescytha* Jordanas mini tautos pavadinimą *Coldas*, kurį V. Toporovas taiso į *Goldas*⁷⁷. Lieka neaišku, ar tai yra eilinis jo aplaidumas, ar noras paredaguoti Jordaną ir Aleksandrą Pogodiną, kuris pir-

mas 1940 m. atkreipė dėmesį į etnonimų *Coldas* ir *голядь* panašumą. Neaišku, kaip iš *голядь* atsirado *Coldas*, nes Jordanas nepainiojo *g* ir *k* ir *t(h)* ir *d*. Dar neaiškiau, kaip šiame regione IV a. po Kr. atsirado slaviška forma *голядь*, o ne baltiška forma *galind-*. Gotų karalius Hermanarikas žygių į Rytų Europos miškų zoną IV a. trečiame ketvirtyje metu galėjo susidurti su baltais, finougrais, gal net tiurkais, bet jokia būdu ne su slavais⁷⁸. Šio regiono slaviška kolonizacija prasidėjo ne anksčiau negu VIII a.

Nedidelės apimties Jordano veikale „*Getica*“ yra apie 250 etnonimų ir miestų gyventojų pavadinimų. Absoliuti jų dauguma yra minima tik vieną kartą, tačiau kai kurios tautos – daug, tarp jų: germanai, *gotai* (apskritai), vakarų *gotai*, *rytų gotai*, *vandalai*, *burgundai*, *svebai*, *getai*, *gepidai*, *romėnai*, *graikai*, *galai*, *hunai*, *skitai*, *sarmantai*, *alanai*. Minimi yra netgi Kaukazo albanai. Tautų pavadinimai su priebalsiu *g-* pradžioje, be minėtų anksčiau, dar yra: *golteskitai*, *grevtungai*, *grinajai*. V. Toporovo „*galindai*“ kažkodėl nė karto nepaminėti.

Getikoje yra taip pat apie 350 asmenvardžių. Svarbiausias gotų istorijos momentas buvo mūsų 451 m. Katalaunijos laukuose (Jordanas 197–228). Pateiktos detalės stebina savo išsamumu. Paminėta daug genčių ir būrių vadų – *vakarų gotų*, dalyvavusių romėnų pusėje, ir *rytų gotų* – Atilos pusėje, pavyzdžiui, sarmatų ir alanų karvedys Sangibanas, romėnų – Flavijus Aetijus (apie 390–454 m.), vakarų gotų karalius Teodorikas (408–451), Alarikas su nesuskaičiuojamais gepidų būriais, rytų

⁷⁵ Ten pat, p. 341. E. Volteris cituoja papildomai dar keturis darbus.

⁷⁶ Žr. S. Karaliūnas, 2015, p. 34. V. Toporovo monetos užrašo interpretacija yra knygos autoriaus įtraukta į postuluojamą galindų buvimą Ispanijoje, tačiau jis akivaizdžiai nemato chronologijos klaidos: nei gotų, nei su jais, pasak V. Toporovo, atkeliavusių galindų Ispanijoje tais laikais niekaip negalėjo būti. Gotų Ispanijos istorija prasideda 409 m. (žr. R. Collins, 2004).

⁷⁷ B. H. Topоров, 1980 b, c. 132.

⁷⁸ М. Б. Щукин, 2005, с. 215.

gotų karalius Valamiras ir kiti⁷⁹. Kieno pu-
sėje kariavo V. Toporovo galindai, istorija
nutyli. Tarp visų Jordano paminėtų 350 as-
menvardžių nėra nė vieno galindų ar net
baltų vardo.

Taigi tarp pirmojo ir antrojo tikro ga-
lindų paminėjimo (žemė *Galindia* ir gentis
Galinditae) vokiečių ordino kronikininko
Petro Dusburgiečio (mirė po 1326 m.) vei-
kale yra milžiniškas laiko intervalas – apie
dvylika amžių, tačiau galindų buvimo te-
ritorija mažai tepasikeitė. Jie lokalizuoja-
mi prūsų žemių pietvakariniame pakraš-
tyje, Mozūrijos ežerų regione, ir, pasak
P. Dusburgiečio, ši gentis išnyko kovose
su krikščionimis dar iki Ordino atsikraus-
tymo⁸⁰.

Analizuojant hipotezę apie galindų
išplitimą, kai, pasak V. Toporovo, istoriš-
kai trumpu laikotarpiu vyko vakarų baltų
skverbimasis į rytus⁸¹, negalima nepa-
minėti vadinamųjų rytų arba Pamaskvės
galindų, rusų metraščiuose įvardytų kaip
голядь. Iš tikrųjų istoriniai liudijimai apie
rytų galindus (*голядь*) yra labai kuklūs.
Tai du paminėjimai Hipatijaus metrašty-
je, tarp kurių yra beveik 100 metų tarpas.
Pirmas – tai vienintelis metraščio įvykis,
paminėtas 1058 m.:

В лѣтѣ . # ѣ . . # . . # . . # . . [6566 (1058)] Побѣди
Изаславъ . Голадъ.⁸²

Kur Iziaslavas nugalėjo galindus?
Sprendžiant iš konteksto apie Iziaslavo
kovas su jotvingiais, kurie tapatinami
su Ptolemajo *sūdiniais* (*Sudinoi*) ir
P. Dusburgiečio *sūduvais* (*Sudovitae*),

galima, pritariant rusų istoriko Vladimiro
Pašutos nuomonei, manyti, kad buvo nu-
galėti būtent Prūsijos galindai⁸³.

Antras paminėjimas yra kiek platesnis
ir konkretesnis:

В лѣтѣ # ѣ х ѣ . [6655 (1147)] Иде Гюрги
воевать Новгородчкои волости . и пришедь
вза Новъи Торгъ . и Мъстоу всю вза
а ко Стѣславоу присла . Юрѣи повелѣ
емоу Смоленскоую волость воевати . и
шедь Стѣславъ . и вза люди Голадъ верхъ
Поротве . и тако вполонишася дружина
Стѣславла . и приславъ Гюргии . речъ приди
ко мнѣ брате въ Московъ В Стѣславъ же
ѣха к нему .⁸⁴

Šiame pranešime aiškiai kalbama,
kad Černigovo kunigaikščio Sviatoslavo
Olgovičiaus kariuomenę papildė žmo-
nės *голядь*, gyvenę prie Protvos upės.
Paprastai ši informacija yra interpretuo-
jama be konteksto, pabrėžiant tik vieną
faktą, kad Protvos aukštupyje tais laikais
gyveno baltai – galindai. Kas buvo tie ga-
lindai, yra įvairių nuomonių, tačiau nema-
žai mokslininkų linkę manyti, kad tai karo
belaisviai, rusų kunigaikščių perkelti iš
užkariautos prūsiškos Galindijos⁸⁵. Tačiau
pats V. Sedovas mano, kad tai galėjo būti
šioje teritorijoje nuo seniausių laikų gyve-
nę baltų palikuonys.

Labai svarbu atkreipti dėmesį į pami-
nėjimo kontekstą, verčiantį suabejoti, ar
люди Голадъ yra etnonimas. Išanalizavę
žodžio *žmonės* (*люди*) kontekstą Ipatijaus,
Lavrentijaus ir Vakarų rusų metraščiuose,
niekur nerandame jo derinio su etnonimu.
Retkarčiais su šiuo žodžiu yra vartojami sa-
vybiniai būdvardžiai, pavyzdžiui, *rusų že-*

⁷⁹ Jordanes, p. 199–200.

⁸⁰ P. Dusburgietis, 1985, p. 63–64.

⁸¹ B. H. Toporov, 1983, c. 131.

⁸² ПСРЛ, 1908, c. 162.

⁸³ В. Т. Пашуто, 1959, c. 11.

⁸⁴ Ten pat, c. 236.

⁸⁵ В. В. Седов, 2000, c. 75–76.

mės žmonės (люди Руское земли, 945 m.), *totorių žmonės* (люди Татарьскыѣ, 1257 m.), *Mindaugo žmonės* (людие Миндогови, 1258 m.), *Vasilkos žmonės* (Василковымъ людемь, 1259 m.) – Ipatijaus metraštyje; *žydų žmonės* (люди Жидовьскыѣ, 986 m.) ir kt., bet ne *žmonės Lietuva* (люди Лутва), *žmonės čiūdė* (люди Чудь), *žmonės jotvingiai* (люди Ятвазь / Ятвази) arba *žmonės Žemgala* (люди Замъгола), *žmonės Latgala* (люди Лѣтьгола) ir t. t. Logiška išvada, gal metraštininkas, rašydamas *люди Голдъ*, turėjo omenyje *ibaga*, *elgetą* ir pan., plg. *голядá*, *голядка*, *голендѹха*, *голендái* ‘driskius, skurdžius’⁸⁶; be to – *ištikimi žmonės* (люди вѣрнѣѣ), *geri žmonės* (люди добръи), *tie nauji žmonės* (люди сѣѣ новыѣ)⁸⁷, *gausūs žmonės* (люди многы) ir t. t.

Faktą, kad *голадъ* nėra etnonimas, patvirtina ir skirtingas šio žodžio vartojimas įvairiose metraščių redakcijose, aprašant tą patį įvykį. Metraščių nuorašų sudarytojai, nesuprasdami, ką reiškia žodis *голадъ* (kitaip nei F. Dostojevskis, pasak V. Toporovo), pateikė savo versijas: «*възя Людиголядъ, верхъ Поротвы*» (Voskresenijos), «*възя Людиголядъ вѣверхъ Поротвы*» (Tipografijos), «*възя Люди, Голядъ*» (Tverės), «*възя градъ Голеди*» (Nikono), «*възя Людголядъ*» (Jermolino)⁸⁸.

V. Sedovas su rytų galindais sieja ir Maskvos kunigaikščio Michailo

Jaroslavičiaus žūtį mūšyje su lietuviais prie Protvos upės 1248 m., teigdamas, kad XIII a. „*Litva*“ – tai neabejotinai galindų palikuonys⁸⁹. Vien Novgorodo I metraštis⁹⁰ mini lietuvių žygius į Šelonę (1217 m.), Toropcą (1223 m.), Torožką (1225 m.), Liubną (1229 m.), Rusą ir Kliną (1234 m.), Toržoką ir Bežicą (1245 m.) ir kt. Mindaugo epochos Lietuva XIII a. jau galėjo aktyviai reikštis ir organizuoti žygius į Rusijos žemių gilumą. Kažkodėl šie, nesusiję su Protvos upe, lietuvių paminėjimai nesiejami ir su galindais. Iš viso žodis *Лутва* Ipatijaus metraštyje paminėtas 73 kartus, Lavrentijaus metraštyje – 25 kartus, o Vakarų rusų metraščiuose – net 252 kartus⁹¹.

Archeologiniai šaltiniai

Galindų ir kitų prūsų žemės išsamiai aprašytos Makso Tiopeno dideliame darbe, skirtame prūsų žemių geografijai⁹². Jame autorius remiasi įvairiais istoriniais dokumentais ir visų pirma – žinomu P. Dusburgiečio veikalu⁹³. Remdamasis šiais dokumentais ir šaltiniais, M. Tiopenas pateikė ir paplitusį mokslinėje literatūroje prūsų žemių žemėlapi.

Archeologų darbuose galindai siejami su vadinamąja Bogačevo kultūra. Ši kultūra susiformavo Mozūrų ežeryno regione

⁸⁶ В. И. Даль, 1880, с. 382, plg. В. Н. Топоров, 1980 б, с. 135 ir išnaša 94.

⁸⁷ Pažyminys senojoje rusų kalboje gali būti ne tik po pažymimojo žodžio, bet ir prieš jį, plg. *новыѣ люди сѣѣ* ‘savo nauji žmonės’ (plg. ПСРЛ, 1908, т. II, с. 996, 988). Būdvardžių galūnės gali svyruoti: *люди добръи*, bet *люди вѣрнѣѣ*.

⁸⁸ Plg. *Читаем летописи 6* (1146–1154 г.г.), [prieiga internetu], in: <<http://www.stihi.ru/2017/07/05/9413>>.

⁸⁹ В. В. Седов, 2000, с. 75.

⁹⁰ ПСРЛ, 2004, т. XLIII, с. 83, 85–87, 89–90, 94–95.

⁹¹ ПСРЛ, 1908, т. II; ПСРЛ, 1926–1928, т. I; ПСРЛ, 1907, т. XVII.

⁹² М. Тоепен, 1858. Darbas buvo ne kartą perspausdintas – paskutinį kartą *Nabu Press* leidyklos Vokietijoje 2011 m. Žodis *galindai* šioje knygoje paminėtas 35x.

⁹³ P. Dusburgietis, 1985.

apie I a. pr. Kr. vidurį, veikiama Lateno civilizacijos ir esančios visai šalia latinizuotos Pševorsko kultūros. Galutinai Bogačevo kultūros sąvoką archeologinėje literatūroje įtvirtino Varšuvos archeologas V. Novakovskis XX a. pabaigoje⁹⁴. Savita Bogačevo kultūros geografinė padėtis, galimybė išnaudoti, nors ir ne tokius turtingus kaip Sambijos pusiasalyje, gintaro telkinius arba kontroliuoti dalį Gintaro kelio atkarpos atkreipė į šį regioną antikos autorių dėmesį. Tarp 150 ir 220 m. po Kr. Bogačevo kultūra pasiekė maksimalų išplitimą – apėmė Mrongovo ežeryną, Didžiųjų ežerų regioną bei Elko ežeryną. Pavieniai paminklai išplito didesnėje teritorijoje – Prūsijos žemumoje, Lynos, Vengorapos ir Geldapės slėnyje. Atskirų šios archeologinės kultūros radinių (plačiųjų apyrankių, smiegtukų, segių, kartais kapų keramikos) randama daug didesnėje teritorijoje – vos ne visame vakarų baltų kultūriniam regione iki Dauguvos, taip pat rytų baltams priskiriamoje vėlyvosios brūkšniuotosios keramikos teritorijoje. Kai kurie tyrėjai bando šį atskirų dirbinių išplitimą sieti su didžiąja aisčių migracijos banga į Rytų Lietuvą 150–260 m. po Kr., o ją sieti su galindų, sūduvių ir Vielbarko kultūrų sklaida⁹⁵. Nesileisdami į beviltišką diskusiją apie galimą Vielbarko kultūros baltiškumą tik pažymėsime, kad į Rytų Lietuvą galindai kažkodėl pamiršo atsinešti savo etnonimą „*galind-*“ ir kokių nors kitų vakarų baltų kalbinių elementų. Rytų ir vakarų baltų kontaktai, jų ribos – tema, reikalaujanti atskiros monografijos ir negali būti išanalizuota vien

galindų problematikai skirtame straipsnyje. Kalbant apie Bogačevo kultūros ir jos šiaurės rytų kaimynų ryšius, galima tik pritarti V. Novakovskio nuomonei⁹⁶, kad jau Suvalkijos regione susiduriame su įvairių kultūrinių įtakų susikryžaviimu, tiek iš vakarų (Bogačevo pusės), tiek iš rytų – brūkšniuotosios keramikos kultūros paribio.

Romos imperijos laikais Iberijoje gyventojų populiacija siekė apie 5,5 mln., o įsiveržus germanams sumažėjo iki 3–4 mln. Romėniškojoje Galijoje gyveno apie 5 mln. žmonių. Britų salose tais laikais galėjo gyventi iki 0,35 mln. žmonių, o V a. – vos 0,2 mln. žmonių. Skandinavijoje I tūkstantmečio pradžioje gyventojų buvo 0,5 mln. Visoje germanų genčių apgyventoje teritorijoje II a. galėjo gyventi ne daugiau negu 4 mln. žmonių (3,4 žmogaus / 1 km²). Tačiau toks tankumas buvo per didelis ir tapo viena migracijos priežastimi⁹⁷. Lietuvos teritorijoje I tūkstantmetyje tikėtiniausias gyventojų tankumas buvo apie 0,8–0,9 žmogaus / 1 km². Taigi visoje Lietuvoje gyveno vos 26–59 tūkst. žmonių⁹⁸. Galindai, gyvenę uždaroje ir sunkiai pasiekiamoje vietoje, galėjo išlikti iki antrojo tūkstantmečio pradžios (XIII a.), kai Vokiečių ordinas pradėjo veržtis į jų teritorijas. Ši teritorija, apimama I–V a. po Kr. archeologinės Bogačevo kultūros, visai nedidelė – apie 10 000 km². Nemažą jos dalį užima Mozūrų ežerynas, o gyventojų skaičius negalėjo būti didesnis kaip 9 800 žmonių. E. Jovaiša galindų migracijai savo monografijoje⁹⁹ skiria

⁹⁴ W. Nowakowski, 1995.

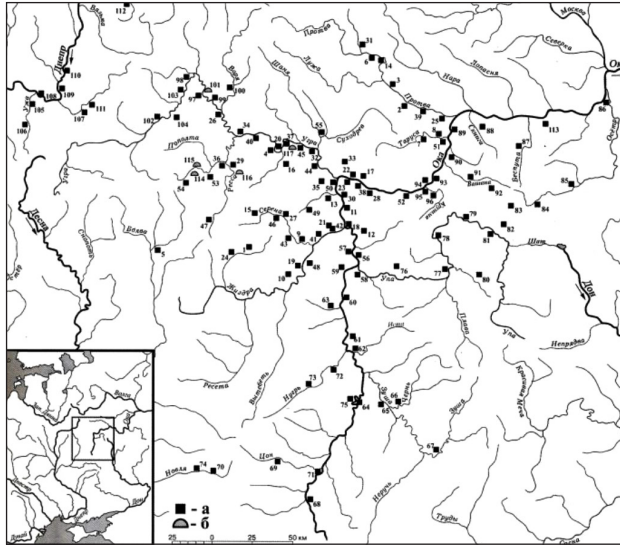
⁹⁵ E. Jovaiša, 2014 a, p. 68–69, žem. 3:4.

⁹⁶ W. Nowakowski, 1995, s. 19.

⁹⁷ L. Kurila, 2014, p. 125–126.

⁹⁸ Ten pat, p. 194.

⁹⁹ E. Jovaiša, 2014 a, p. 37–189, 213–235.

3 pav. Moščino kultūros paminklai¹⁰⁰

a) piliakalniai, б) pilkapiai

daugiausia dėmesio, nes laiko ją sudedamąja ir, ko gero, svarbiausia didžiosios aisčių migracijos varomąja jėga. Autorius užduoda retorinį klausimą: „<...> iškyla klausimas: iš kur ėmėsi žmonių resursai, daiktų kūrybos materialūs šaltiniai – metalai – ir technologinės naujovės, reikalingi tokio masto migracijai? Vargu ar būtų nusižengta tiesai pasakius, kad įtikimas šaltinis galėjo būti derlingos ir aukštos agrarinės bei technologinės kultūros žemės vakarų baltų genetinėse žemėse.“¹⁰¹ Jis visiškai nepastebi, kad mažytė, negausi gentis, dalyvaujanti toje migracijoje, būtų paprasčiausiai išnykusi tautų katilė, ir jo archeologinė argumentacija neišlaiko jokios kritikos. Iki šiol Europos archeologai neranda jokių baltų kultūrų pėdsakų ten, kur V. Toporovas ir jo sekėjas E. Jovaiša bandė įžiūrėti galindų etnonimą.

Kai kurie archeologai – V. Sedovas, o pastaruoju metu ir E. Jovaiša – su rytų galindais besąlygiškai sieja Moščino kultūrą¹⁰². V. Sedovas atkreipė dėmesį, kad Protvos upės baseine, kur turėjo gyventi rusų metraščių galindai, yra vos keli pilkapyčiai iš kelių sampilų, ir tie netyrinėti¹⁰³. Visi kiti jo pateikti archeologiniai „galindų pėdsakai“ (didelis žiedų skaičius kapuose, antkaklių radiniai viatičių genties teritorijoje, mirusiųjų šiaurinė orientacija, retai pasitaikantys žirgų kapai, kirvis ir ietigalis įkapėse ir kt.) aptinkami I tūkstantmečio pabaigoje–II pradžioje buvusioje Moščino kultūros teritorijoje ir siejami su baltišku paveldu¹⁰⁴, mažai įtikinami. Dar iškalbingiau atrodo V. Sedovo pateiktas žemėlapis¹⁰⁵, nurodantis etnokultūrinę situaciją prie Okos

¹⁰² Žr. B. B. Седов, 2000; E. Jovaiša, 2014 a, p. 55–87.

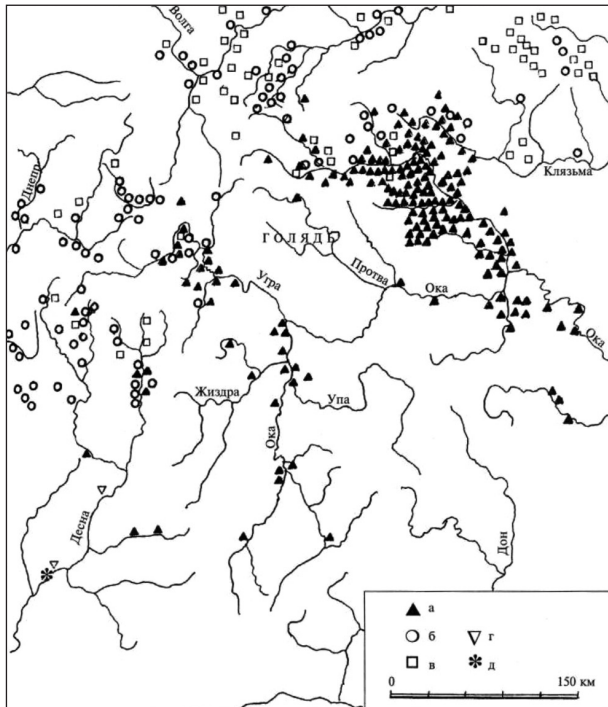
¹⁰³ B. B. Седов, 2000, c. 80.

¹⁰⁴ Ten pat, c. 78–82.

¹⁰⁵ Ten pat, c. 81.

¹⁰⁰ Pagal A. M. Воронцов, 2013, рис. 3.

¹⁰¹ Ten pat, p. 69.

4 pav. Etnokultūrinė situacija Okos baseine XI–XII a.¹¹⁰

a) viatičiai, б) Smolensko krivičiai, в) „meriai“, г) radimičiai, д) severėnai

XI–XII a. Protvos upės baseine tarpentinė dykra papuošta riebiu įrašu ГОЛЯДЬ.

Ši archeologinė kultūra išsamiai išanalizuota rusų archeologo Aleksejaus Voroncovo monografijoje¹⁰⁶. Kartografavęs 117 Moščino kultūros piliakalnių ir pilkapynų, 7 paminklus autorius nurodo prie Protvos upės. Taigi Moščino kultūros gyvavimo laikais Protvos upės baseinas buvo šios kultūros pakraštinė, retai apgyventa teritorija.

Moščino kultūros chronologinių horizontų analizė parodė, kad ši kultūra, susiformavusi III a. viduryje–antrojo pusėje, sunyko IV a. pabaigoje–V a. Pavienių šios

kultūros paminklų išliko prie mažųjų Okos upės intakų iki VI ir VII a. Kaip matome, nuo visiško Moščino kultūros išnykimo iki žmonių goliad' (люди голядь) paminėjimo XII a. praeina beveik pusė tūkstantmečio. Reikia pažymėti, kad Protvos upės baseine gausiai apgyventose gretimų genčių teritorijose nagrinėjamu laikotarpiu iš viso beveik nėra archeologijos paminklų.

Objektyvumo dėlei reikia pažymėti, kad Okos vidurupyje tarp Moščino, vėlyvosios Diakovo ir Riazanės–Okos kapinynų kultūrų pastaruoju metu buvo aptikti keli I tūkstantmečio po Kr. kapinynai su degintiniais kapais¹⁰⁸. Tyrinėtojai neatme-

¹⁰⁶ А. М. Воронцов, 2013.

¹⁰⁷ Pagal В. В. Седов, 2000, рис. 3.

¹⁰⁸ О. Ю. Потемкина, А. С. Сыроватко, Е. А. Клещенко, 2013, с. 260–266; А. Р. Сыроватко, 2014, с. 214.

ta galimybės, kad Okos vidurupyje galėjo išlikti gyventojai – autochtonai, kurių šaknys siekia dar tautų kraustymosi laikotarpį, o gal netgi ankstyvąjį geležies amžių¹⁰⁹. Neatmetama galimybė, kad tai galėjo būti kokia nors nauja, nežinoma kultūrinė grupė arba tai žinomų archeologinių kultūrų – Moščino ir vėlyvosios Diakovo – nauja laidosenos forma¹¹⁰. Savaime aišku, minėtų paminklų tyrinėtojai kažkodėl galindų ten neieško.

Lingvistiniai duomenys

Galindų „pėdsakai“ Rytų Europoje. Minėtus skurdžius ir gana abejotinus duomenis apie rytų galindus („*восточная голядь*“) V. Toporovas bandė paremti to regiono toponimais ir hidronimais. Šiai problematikai jis paskyrė nemažai straipsnių¹¹¹. Tų hidronimų ir iš dalies toponimų analizė dažniausiai apsiriboja tik plikų žodžių sąrašų pateikimu, be jų lokalizacijos, chronologijos ir palyginimų su baltų, slavų ir finougrų kalbomis bei šaltinių nagrinėjimo¹¹², pavyzdžiui, «*Алтынист, Алчанка, Батынка, Белейка, Бесенка...* (toliau pateiktas 170 pavadinimų sąrašas), *Шанка, Шанкинка, Шипуленка, Шуть, Шутинка, Якоть*» ir kt.¹¹³ Retkarčiais, kai V. Toporovas vis dėlto bando analizuoti hidronimus, jo prasimanymuose

¹⁰⁹ A. P. Сыроватко, 2014, с. 74.

¹¹⁰ Ten pat, с. 73.

¹¹¹ В. Н. Топоров, 1972 а; 1972 б; 1982 а; 1982 б; 1988/1989/1997.

¹¹² Pagrindinis šių pavadinimų šaltinis jam buvo I. Zdanovskio (И. А. Здановский, 1926) Maskvos gubernijos upių ir ežerų katalogas, išleistas 1926 m.

¹¹³ Plg. В. Н. Топоров, 1982 б, с. 6–7. Daug iš jų yra abejotinių baltizmų, pavyzdžiui, *Восьма, Гряда, Ильятенка, Клеткина, Осенка, Осень, Стебелька, Стебянка, Чермянка* ir kt. Nelyginant su baltų kalbomis tai yra lyg būrimas iš kavos tirščių.

trūksta logikos, o neretai jie tiesiog absurdiški. Pavyzdžiui, upės pavadinimą *Ušbica* (*Ушбуца* – kairysis upės *Vedomos* intakas) jis veda iš **Ušba*, jį lygindamas su *Užupis*, *Užupės*, *Užupiai*, *Užupėnai*. Lietuvių kalboje šie pavadinimai reiškia gyvenvietę, esančią už upės, nes jų pagrindą sudaro geografinis apeliatyvas *užupis* (< *už* + *upė*). Maža to, kad hidronimai yra pirminiai ir nuo jų dažniausiai kyla toponimai, čia dar iš gyvenvietės *Užupis* pavadinimo kilo upės pavadinimas *Užupis* – t. y. *Ušbica* < **Ušba*.

Reikia pasakyti, kad, nors V. Toporovas surinko gausią medžiagą, išskyrus pavadinimus, jo pateiktus kaip galindų etnonimus (žr. pirmiau – *Голедянка, Голядь, Голядинка, Голяди* ir kt.), jokių kitų galindų pėdsakų jam taip ir nepavyko rasti. O šie pavadinimai yra paplitę ir ten, kur jokių galindų niekada negalėjo būti.

Pamaskvės regiono hidronimus kruopščiai ir išsamiai ištyrė Jurijus Otkupščikovas. Jo analizė įtikinamai rodo, kad „*hidronimai nėra „vakarų baltų tipo“, o rytų baltų, arčiausi lietuvių kalbai, tačiau su elementais, kurie yra artimi latvių kalbai*“¹¹⁴. Zigmąs Zinkevičius 1984 m. rašė, „*kad mes neturime akivaizdžių duomenų, iš kurių galėtume nustatyti, ar Pamaskvio galindų kalba buvusi artimesnė vakarų, ar rytų baltams. Ji buvusi apskritai baltiška, specifinių prūsų kalbos elementų joje nelengva įžiūrėti*“¹¹⁵.

Pirmame galindų problematikai skirtame darbe V. Toporovas garsiai pareiškė, kad „*prisiminimas apie baltišką elementą Pamaskvėje yra išlikęs gana gausiuo-*

¹¹⁴ Ю. В. Откупщиков, 2004, с. 109–110.

¹¹⁵ Z. Zinkevičius, 1984, p. 251.

se leksiniuose skoliniuose iš baltų kalbų. <...> Netgi atsižvelgiant į Pamaskvės dialektinės medžiagos skurdumą, nesunku pateikti keliasdešimt žodžių, susijusių su ūkiniais pastatais, namų apyvokos daiktais, kraštovaizdžio elementais, mitologiniais vaizdiniais¹¹⁶. Tai tik plika deklaracija – vietoj „kelių dešimčių žodžių“ atsirado vos vienas ir gana nevykęs pavyzdys. Autoriaus manymu, rusiškas žodis *кромсать* (‘netvarkingai sukapti, supjaustyti’) yra susijęs su žodžiu *кремль* ‘kremlius’. Čia jis, kaip tikras autodidaktas¹¹⁷, nedvejodamas teigia, kad šis žodis yra baltiškos kilmės. Savo išvadą V. Toporovas remia pr. *Kremon*, *Kremiten* ir lie. *kriṁsti* (*kremtū*, *krimtaū*) – latv. *kriṁst* (*krēmtu*, *kriṁtu*); (su *a* vokalizmu) lie. *krāmas*, *krāmė* ‘galva (gyvatės, silkės ir t. t.)’, ‘(upės) žiotys’, ‘įtekėjimas’, ‘žiomuo’, ‘mova’ ir t. t.¹¹⁸ Kaip du neaiškios kilmės prūsų toponimus, du lietuvių ir latvių veiksmažodžius, reiškiančius *krimsti*, ir daiktavardžius, kurių reikšmė ‘gyvatės, silkės galva; žiotys; įtekėjimas; žiomuo, mova ir pan.’, galima

sieti su žodžio *кремль* ‘kremlius’ etimologija, jis, kaip įprasta, nepaaiškina. Tačiau, nesugebėjęs rasti kokio nors kito „baltiško elemento“ (išskyrus *кремль*), jis nenurimo ir bandė aptikti galindų kalbos pėdsakų Pamaskvės tarminėje leksikoje – pristatė idėją konferencijos tezėse Rygoje¹¹⁹.

Šias pastangas objektyviai įvertino žymus etimologijos specialistas Aleksandras Anikinas¹²⁰. Jis padarė išvadą: „*Reikia, tarp kitko, kvalifikuoti V. Toporovo bandymą surasti galindų kalbos apeliatyvų relikvų Pamaskvės tarmėse apskritai kaip nepavykusį: tarminiai žodžiai, kaip аланя ‘alus’, анда ‘dargi’, жагара ‘grybų gumbas ant beržo’ ir t. t. (Топоров 1973), neturi patikimų baltų etimologijų, yra aiškiami ne iš baltų šaltinių; be to, daugelis jų nėra specifiniai Pamaskvės tarminiai žodžiai.*“¹²¹ Šią išvadą sustiprina pastebėtas faktas, kad „*pats V. Toporovas pateikė savo „galindų“ etimologijas tik vieną kartą cituojamose tezėse [Топоров 1973 – aut.]*“¹²².

Galindų „pėdsakai“ Centrinėje ir Vakarų Europoje. Iš pradžių V. Toporovas¹²³ aptiko galindų „pėdsakų“ Centrinėje Europoje. Dėl medžiagos stygiaus jis surinko skirtingus, įvairių kalbų, laikų ir teritorijų vietovardžius ir asmenvardžius, kurių skambesys šiek tiek primena etnonimo *galindas* šaknį, o atskirais atvejais – kamieną. Prie tokių V. Toporovas priskiria visų pirma *Goland* (plg. germ. *land* ‘žemė, šalis’) ir netgi **Golaid-*, senus lenkiškus etnonimus *Golandin* (1065? = *Golędzin*),

¹¹⁶ B. H. Toporov, 1972 a, p. 278.

¹¹⁷ V. Toporovas ignoruoja visuotinai priimtą žodžio *кремль* (‘tvirtovė mieste’) etimologiją. Ji yra susijusi su žodžiais *кремлёвый* ‘tvirtas, patvarus (apie statybinę medieną)’, *кремь* m. ‘kirtimo dalis, kur auga geriausia statybinė mediena’, *кремлёвая сосна* ‘sausos šilo pušis’. Šis žodis yra giminingas su r. *кремень* (slovėnų *krēmen*, čekų *křemen*, slvk. *kremeň*, len. *krzemień*, *krzemyk*, sorb.-luž. (aukšt.) *krémjén* / (žem.) *kšemjeń*, polab. *krēmén*; latv. *krams*, *krems* ‘tūtnagas’); r. *кром* ‘kremlius (Pskove)’, *кром(к)а* (ukr. *крома* ‘pertvara’, len. *kroma*, *krom* ‘apyraika’, sorb.-luž. (aukšt.) *kroma* / (žem.) *kšoma*; galbūt giminingas su lie. *kremtū* / *kriṁsti*, latv. *krēmtu* / *kriṁst*; vok. (aukšt.) (*h*)*rama* ‘kolona, atrama’, vok. vid. *ram(e)* ‘rėmai, stovas’), s. angl. *hremman* ‘suspausti’; r. *кромы* (dgs. ‘audimo staklės’, *закромить* ‘aptverti lentomis’, ukr. *прикромити* ‘sustabdyti, sutrukdyti’, len. *skromić* (plg. M. Фасмер, 1986, s. 370–371, 380–381).

¹¹⁸ Plg. B. H. Toporov, 1972 a, c. 276, 278.

¹¹⁹ Žr. B. H. Toporov, 1973.

¹²⁰ Žr. A. E. Аникин, 2005.

¹²¹ A. E. Аникин, 2014, c. 62.

¹²² Ten pat.

¹²³ B. H. Toporov, 1980 b, c. 127.

Andream Galanda (= **Golęda*, 1458), čekų vietovardžius *Holedec*, **Holedcûv dvûr*), *Holedeček*, *Holešice*, *Holetice* (*Holotice*), vokiečių vietovardžius *Groß-Holetitz*, *Klein-Holetitz*, *Holeditz*; genties pavadinimą *Golensizi* (*civitates* – Bavarų Geografas apie 870 m.), lenkų toponimą *gradice Golensiczeshe* ir kt.¹²⁴

V. Toporovas nepaaiškino, kaip galindai galėjo taip plačiai paplisti įvairiose teritorijose, nepalikdami ničnieko, išskyrus vien savo etnonimą. Tai yra tikra istorinė nesąmonė!¹²⁵ Iš tikrųjų, dauguma V. Toporovo pateiktų vietovardžių ir asmenvardžių yra akivaizdžiai slaviškos kilmės ir jie yra siejami su labai paplitusiu slavišku apeliatyvu **zolv-* / **zalb-* ‘atvira erdvė be miško, erdvė, neapaugusi mišku arba brūzgynas’¹²⁶. Šią šaknį turi ir jo pateikti gausūs „*galindiškų*“ etnonimų pėdsakai Rytų Europoje. Iš šitos šaknies yra kilę, kaip minėta, ir miestų pavadinimas *Галич* (Ukrainoje ir Rusijoje), ir Čekijos bei Slovakijos miestų pavadinimai, turintys tą pačią šaknį¹²⁷. Tačiau V. Toporovas vengia pateikti alternatyvias nuomones, o slavų onomastikai skirtus darbus jis paprasčiausiai ignoroja.

Kita vertus, reikia pažymėti, kad baltišku, kaip ir kitų ide. etnonimų, bendras šaltinis yra ide. onomastika, kurioje Augustas Fikas išskyrė senosios Europos vardus (*europäische Namengruppen*), o

Hansas Krahe nustatė, kad teritorijose, kuriose gyvena arba yra anksčiau gyvenusios germanų, keltų, venetų, ilyrų ir baltų gentys, yra paplitusi senosios Europos hidronimija (*alteuropäische Hydronymie*)¹²⁸. Onomastikos specialistas Juozas Jurkėnas rašo, kad „*analogiškų savo forma tikrinių vardu būvimas skirtingose Europos žemyno dalyse, skirtingų homoniminių eilių sankrita – tai yra atitinkamų vienetų archajiškumo rodiklis*“¹²⁹. Įvairios homoniminės antroponimų ir hidronimų eilės, kaip teigia šis autorius, dažnai kertasi baltų, germanų, keltų ir kitose ide. kalbose. Šis reiškinys vadinasi tranonimizacija¹³⁰. Vienas iš tokių pavyzdžių, jo manymu, yra žodžiai su šaknimi *gal-*: etnonimai: (vardas) *Galindo* 1273, Ptolemajo *Γαλίνδαι*, *Голѣдь*, *Γαλάται*, *Γαλαιοι* (frigų gentis), keltų *Gallitae*, *Gallovari*... Šio tyrimo autorius pateikia gana didelį minėtų kalbų hidronimų, antroponimų ir toponimų sąrašą, kuriuo pagal V. Toporovo metodiką galima praturtinti jo postuluojamą galindų paplitimą ne tik nuo Pamaskvės iki Atlanto, bet ir beveik iki Uralo, pavyzdžiui, *Galēni* (Latvija), *Galanta* (Slovakija), *Galata* (Bulgarija), trakų *Γάλωκος*, ilyrų *Galaestes*, germ. *Galiman*, *Cale-man*, *Galindus* (!), lie. *Galentas* ir t. t. Todėl nekyla abejonių, kad „*tikrieji vardai su kamieniu Gal- savo sudėtyje – tai yra senosios Europos regiono homonimijos vienetai. Galimas dalykas, kad egzistavo ne vienas jų atsiradimo šaltinis, tačiau tikrųjų, atsiradusių senovėje kaip homoniminių kamienų homonimizacija, vardu diferenciacija dabar vargu įmanoma*“¹³¹.

¹²⁴ В. Н. Топоров, 1980 а, с. 247–250; 1980 б, с. 127–129.

¹²⁵ Tai paaiškėja tik iš jo paskutinio straipsnio, kuriame autorius absurdiškai spėlioja, kad galindai galėjo ten atsirasti, keliaudami vienu metu su burgundais, vandalais ir langobardais, plg. В. Н. Топоров, 1986, с. 133, 130.

¹²⁶ Plg. Н. И. Толстой, 1968, с. 104–110.

¹²⁷ В. П. Нерознак, 1983, с. 56–57.

¹²⁸ Žr. H. Krahe, 1954, S. 49–64.

¹²⁹ Ю. Юркенас, 2013, p. 36.

¹³⁰ Ю. Юркенас, 2011, с. 241 ir kt.

¹³¹ Ю. Юркенас, с. 242–243.

Akivaizdu, kad V. Toporovas, bandydamas surasti galindų pėdsakų Vakarų ir Centrinėje Europoje, remdamasis tik žodžių formų su šaknimi *gal-* palyginimu, tapo onomas-tikos homoniminių eilių auka.

Galindų migracijas ir jų įsiveržimą į Vakarų Europą V. Toporovas¹³², kaip minėta, sieja su įvairių germanų genčių migracija. Istorinių ir archeologinių faktų apie galindų nebuvimą jis, kaip pats prisipažino, kompensuoja analogijomis¹³³, kurių nepateikia.

Remiantis istoriniais šaltiniais suderinti prieštaringas V. Toporovo hipotezes yra neįmanoma nei geografiniu, nei chronologiniu atžvilgiu. Logiškai nesuprantama, kodėl Didžiojo tautų kraustymosi laikais dalyvavo tik viena maža vakarų baltų gentis. Iš kur galėjo būti toks ekonominis, karinis potencialas, žmogiškieji ištekliai mažoje ir skurdžioje galindų tėvynėje? Panašių analogų pasaulio istorija nežino, apie tai mes jau rašėme archeologijos duomenų apžvalgoje.

Galindų atsiradimą Atlanto vandenyno pakrantėje V. Toporovas aiškina kaip bendrą žygio su vakarų gotais rezultata, tiesa, pamiršdamas nurodyti, kodėl jie pateko į svebų teritoriją, kur gotų nebuvo.

Rytų germanų istorija gerai iširta ir remiasi ganėtinai gausiais šaltiniais. Plinijus Vyresnysis (23–79) pirmas iš visų žinomų germanų genčių paminėjo gotus, vandalus ir burgundus (Nat. 4.28). Daug duomenų apie juos galima surasti Publijaus Kornelijaus Tacito (apie 56–120), Prokopijaus iš Cezarėjos (apie 500–565), Pauliaus Diakono (apie 720–799), nekalbant jau apie

Jordaną (mirė apie 552 m.), parašiusį gotų istoriją „Getica“¹³⁴, darbuose. Tai tik pagrindiniai rašytiniai šaltiniai apie rytų germanus. Iš tikrųjų dar yra milžiniškas kiekis tiek archeologinių¹³⁵, tiek įvairių kalbinių šaltinių.

Nedidelės apimties Jordano veikale „Getica“ yra apie 250 etnonimų ir miestų gyventojų pavadinimų. Absolūti jų dauguma yra minima tik vieną kartą, tačiau kai kurios tautos – daug, tarp jų: *germanai*, *gotai* (apskritai), *vakarų gotai*, *rytų gotai*, *vandalai*, *burgundai*, *svebai*, *getai*, *gepidai*, *romėnai*, *graikai*, *galai*, *hunai*, *skitai*, *sarmatai*, *alanai*, minimi netgi *Kaukazo albanai*. Tautų pavadinimai su priebalsiu *g-* pradžioje, be pirmiau minėtų, dar yra: *golteskitai*, *grevtungai*, *grinajai*. V. Toporovo vakarų gotų „palydovai ir sąjungininkai“ – galindai¹³⁶ iš viso nepaminėti.

„Getikoje“ yra taip pat apie 350 asmenvardžių. Svarbiausias gotų istorijos momentas buvo 451 m. mūšis Katalaunijos laukuose¹³⁷. Pateiktos detalės stebina savo išsamumu. Paminėta daug genčių ir būrių vadų – *vakarų gotų*, dalyvavusių romėnų pusėje, ir *rytų gotų* – Atilos pusėje. Pavyzdžiui, *sarmatų* ir *alanų karvedys* Sangibanas, *romėnų* – Flavijus Aetijus (apie 390–454 m.), vakarų gotų karalius Teodorikas (408–451), Adarikas su nesuskaičiuojamais *gepidų* būriais, *rytų gotų* karalius Valamiras ir kiti¹³⁸. Kieno pusėje kariavo galindai, istorija nutyli. Tarp visų

¹³² B. H. Toporov, 1983.

¹³³ Ten pat, c. 131, 141.

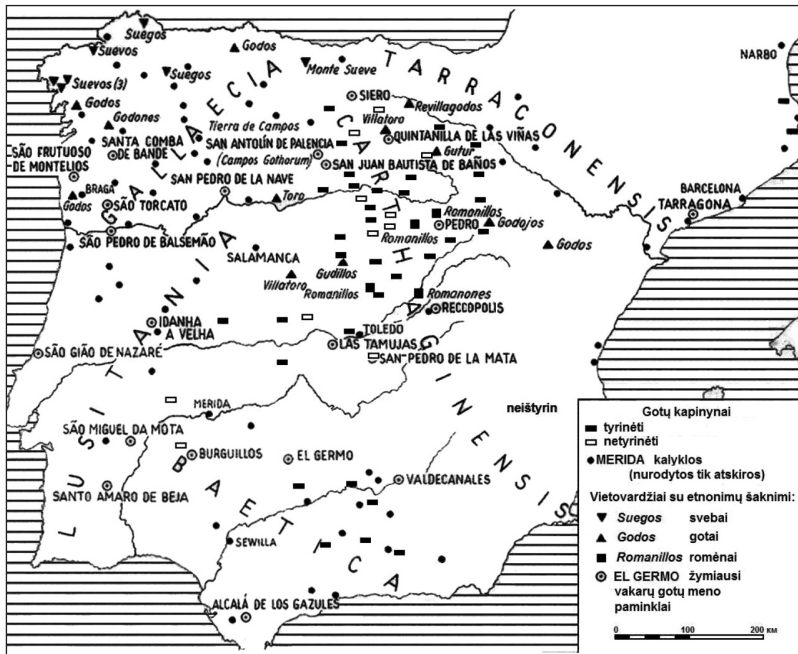
¹³⁴ Trumpą apžvalgą ir šaltinius – žr. O. Poljakov, 2015, p. 294–306.

¹³⁵ Žr. M. Б. Щуккин, 2005; A. Kokowski, 2007.

¹³⁶ B. H. Toporov, 1983, c. 133.

¹³⁷ Jordanes, p. 197–228.

¹³⁸ Ten pat, p. 199–200.

5 pav. Vakarų gotai ir svebai Pirėnų pusiasalyje¹³⁹

Jordano paminėtų 350 asmenvardžių nėra nė vieno galindų arba baltų vardo.

V. Toporovas daro prielaidą, kad galindai, pradėję judėti su gotais iš Pavyslio, jiems skylant savo tolesnį likimą susiejo su vakarų gotais. Toliau jis aprašo gerai žinomą vakarų gotų kelią. Jie ėjo per dabartinę Rumuniją 376 m., Bulgariją 378 m. (žymus mūšis prie Andrianopolio), paskui perėjo visą Graikiją, 397 m. vakarų gotai buvo aptikti Peloponeso vakarinėje dalyje. Gana greitai vakarų gotai perėjo Ilyriją ir 400 m. pirmą kartą įsiveržė į Italiją, o 410 m. rugpjūčio 24 d. Alarikas su savo kariuomene užėmė Romą. 418 m. buvo sukurta vakarų gotų karalystė su sostine Tulūzoje (keltų įkurtoje III a. pr. Kr.). Įdomu, kad, nors ir negausių, kaip Krymo Gotijoje arba Ispanijoje, gotų archeologi-

nių pėdsakų aptikta jų buvimo vietose, tai patvirtina ir rašto paminklai¹⁴⁰. Ten, kur gotai valdė ilgiau – Iberijos pusiasalyje, yra gerai žinoma nemažai jų V–VIII a. kapinynų¹⁴¹ ir net išpūdingų architektūros ir meno paminklų (5 pav.).

Galindų jokių materialinės kultūros pėdsakų (nekalbant apie kalbinius) gotų žygių maršrutuose neaptinkama. Tai patvirtina ir pats V. Toporovas: „<...> kad duomenų apie galindus, kaip vakarų gotų palydovus ir sąjungininkus, vakarų gotų buvimo Dakijoje, Mezijoje, Graikijoje, Ilyrijoje, Italijoje laikotarpiu, t. y. ten, kur jų buvimas, viena vertus, buvo trumpas,

¹⁴⁰ М. Б. Щукин, 2005, с. 389–401; А. Kokowski, 2007, s. 233–249, 289–344.

¹⁴¹ М. Б. Щукин, 2005, с. 406, рис. 142. Pažymėtina, kad gotų paminklai yra paplitę daugiausia centrinėje Iberijos pusiasalio dalyje ir jų visiškai nėra šiaurės vakarinėje Ispanijoje, kur V. Toporovas įkurdino „Pirėnų Galindiją“ – plg. В. Н. Топоров, 1983, с. 138.

¹³⁹ Pagal J. Strzelczyk, 1984, mapa 15.

*kita vertus, neturėjo atitinkamų valstybingumo formų, nėra.*¹⁴²

Istorinių ir archeologinių duomenų apie galindus Vakarų Europoje nebuvimas nesutrukdė V. Toporovui pateikti dar vieną abejotina „lingvistinė“ hipotezę. Autorius be jokios analizės pateikė penkis toponimus, kuriuos atrado „Pirėnų Galindijoje“: *Galende, Gainde, Gaindo, Guindo, Guindāes*¹⁴³. Visos kitos jo pateiktos formos, tai yra daugybė asmenvardžių, įskaitant paplitusius ide. kalbose „ornitomorfinius“ vardus *Galín, Galina* (pavyzdžiui, *uxor Galini*) iš lot. *gallina* (‘višta’) ir *gallus* ‘gaidys’, surinktos iš visų Ispanijos ir Portugalijos regionų. V. Toporovas kaip paprastai nesivargina paaiškinti, kaip nedidelėje teritorijoje *galindų* etnonimas patyrė tiek fonetinių pokyčių. Dar keisčiau atrodo jo etnonimo *galind-* „istorinis atradimas“ baskų kalboje, plg. *Garindein – Garindain – Garindañe*, savaime aišku, be jokių baskų etimologijų ir paaiškinimų kaip *l* baskų kalboje virto *r*¹⁴⁴. Skirtingai nuo japonų kalbos, baskai ryškiai skiria *r* ir *l*, plg. *Euskal Herria* ‘Baskų kraštas’.

Savo publikacijose V. Toporovas visiškai ignoruoja faktą, kad turintys panašų į *galindų* etnonimą keltai (plg. Γαλάται, lot. *Galli*) praecityje buvo apgyvenę milžiniškas Centrinės ir Vakarų Europos teritorijas. Istoriniai šaltiniai mini keltus pradėdant maždaug 500 m. pr. Kr.¹⁴⁵ Be to, jų praecitį puikiai iliustruoja daugybė archeologijos paminklų ir radinių bei ištisa archeologinė *La Tène* epocha, keltų klestėjimo lai-

kotarpio apogėjus¹⁴⁶. Europos žemyne ir netgi Mažajoje Azijoje jie paliko įvairių savo etnonimų valstybių pavadinimuose, plg. *Galija* (dab. Prancūzija), *Portugalija, Belgija, Helvecija* (tradicinis Šveicarijos pavadinimas), *Bohemija* (Čekijos senasis pavadinimas), *Valachija* (senasis Rumunijos pavadinimas, turintis bendrą šaknį su Velso pavadinimu), *Bavarija* (t. y. Bohemijos vyrai – Vokietijos Federacinės Respublikos žemė), istorinė *Galatija* (žinomas dar iš Biblijos istorinis Turkijos regionas ir taip pat Stambulo rajonas). Kalnynų pavadinimai: *Alpės, Apeninai, Ardėnai*, ir daugelio miestų pavadinimai: *Bona, Maincas, Milanas, Paryžius, Triras, Tulūza, Viena* ir kt. – yra keltiškos kilmės¹⁴⁷.

Galima manyti, kad V. Toporovo cituojama daugybė „*toponimų*“, „*patroniminių vardų formos naudojamos kaip toponimai*“, „*patroniminiai ženklinimai*“ „*su elementu *Galind-*“¹⁴⁸ gali būti susijusi¹⁴⁹ su keltų etnonimais (plg. *campus Galindonis, Castellgali, Gali, collo Galinni, Galinnone, Galinosi* ir kt.) ir kitomis keltiškomis formomis (plg. pavadinimai be *l*: *Gainde, Gaindo, Guindo, Guindaes* ir kt.). Pastarosios gali būti ir gotiškos kilmės.

Iberijos pusiasalyje yra toponimų, kurių šaknis sudaro įvairūs etnonimai: *Monte Sueve, Suevos* (4x), *Suegos* (2x) – būtent svebų buvimo teritorijoje Galisijoje, gotų – *Godos* (4x), *Godijos, Gutor, Revillagodos, Gudillos, campos Gotorum, Godones, Villatoro* (2x), *Toro*, esantys pusiasalio centre, romėnų – *Romanillos* (3x),

¹⁴² B. H. Toporov, 1983, c. 133.

¹⁴³ Ten pat, c. 136.

¹⁴⁴ Ten pat, c. 136–137.

¹⁴⁵ M. Green, 1996, p. 4.

¹⁴⁶ J. Collis, 1998; 2003.

¹⁴⁷ O. Poljakov, 2015, p. 386–402.

¹⁴⁸ B. H. Toporov, 1983, c. 136–138.

¹⁴⁹ Neskaitant anksčiau minėtų ornitomorfinių formų.

Romanones – į pietryčius nuo jų. Ir tai nepaisant to, kad germanų populiacija sudarė ne daugiau kaip 5 % pusiasalio gyventojų. Kiek ten turėjo gyventi galindų, kad tiesiogine prasme kaip musės apdergė visą Iberijos pusiasalį savo onomastika?!¹⁵⁰

Atskiri Iberijos pusiasalio toponimai yra kilę iš tolimų laikų. Pavyzdžiui, išliko autochtoninių ikikeltiškų genčių pavadinimai: *Callaeci*, *Calontenses*, *Caladuni* (su vėlyvu pasikeitimu *c > g*, plg. *Callaecia* ir *Gallaecia*), kurie gyveno Galisijoje.

Neturime pamiršti, kad beveik visą Iberijos pusiasalį 711–720 m. buvo užkariavę arabai ir išlaikė jį savo valdžioje daugiau nei pusseptinto šimtmečio – iki 1492 m. Naujoji arabų provincija, vėliau atskiras kalifatas, o šiuo laiku autonominis Ispanijos regionas, buvo vadinamas *سُلْطَانَاتُ* (*al-Andalus*) – pavadinime atsirado vandalų genties vardas. Arabai paliko daug architektūros paminklų, tarp jų ir gynybinių įtvirtinimų. Arabiškai žodis *قَلْعَة* (*qal'at*) reiškia ‘pilis, tvirtovė’, tad negalima atmesti, kad kai kurie iš V. Toporovo „*galindiškų etnonimų*“ yra susiję su šiuo žodžiu.

V. Toporovas negalėjo nežinoti, kad Galisijos pavadinimas yra susijęs su keltų buvimu toje teritorijoje. Krašto pavadinimas *Galisija* ‘galisiečių žemė’, išsaugojęs autochtoninės genties vardą, kilęs nuo lotynų toponimo *Callaecia*, vėliau pasikeitusio į *Gallaecia*, plg. graikų kalbos pavadinimas *Kallaikói* (καλλαικói). Šio vietovardžio etimologija su daugybe jo formos variantų (*Callaetia*, *Gallaetia*, *Galletia*, *Galatae* ir t. t.) yra išsamiai ištirta Chuano Moralecho solidžiam veikale¹⁵¹. Jame

pavyzdinčiai ištirta ir turtinga, įvairios kilmės Galisijos onomastika, o joje žodžiai su šaknimi *kelt-* (*keltu*, *keltai*, *Keltiberija* ir pan.) yra pavartoti 1 032 kartus¹⁵²! Jokių, netgi smulkiausių, V. Toporovo „*ypatingos etninės vakarų baltų kilmės grupės – galindų*“ „su savo teritoriniais centrais“¹⁵³ pėdsakų joje neįmanoma aptikti.

Atskirai buvo išanalizuoti Romėnų laikotarpio Galisijos vietovardžiai. Nustatyta, kad daugiausia – 41 % jų yra keltiškos kilmės, 36 % – indoeuropietiškos kilmės (be keltų ir lotynų kalbos), 14 % kilę iš lotynų kalbos ir 9 % – ne indoeuropietiškos kilmės¹⁵⁴. Mažas lotynų kilmės vietovardžių procentas yra aiškinamas šio regiono romanizacijos silpnumu¹⁵⁵. Kaip galindai „*galimai galėję prarasti savo kalbą dar pakeliui į Ispaniją*“ ir sugebėjo „*galindizuoti*“ Galisiją¹⁵⁶ – lieka autoriaus sąžinės reikalas. Jis nepaaiškina, kodėl galindai su „*savo teritoriniais centrais*“¹⁵⁷, išskyrus savo etnonimą, kitų kalbinių pėdsakų nepaliko. Jis visiškai nepastebi arba greičiausiai nutyli, kad Iberijos pusiasalyje keltai paliko gana daug ne tik istorinių duomenų ir archeologinių radinių, bet ir nemažai rašto – keltų-iberų paminklų. Išliko keli šimtai II–I a. pr. Kr. įrašų, surašytų daugiausia vietiniu iberų raidyno variantu arba lotynų raidynu¹⁵⁸.

¹⁵² J. Moralejo, 2007. Žodis *baltica(s)* ‘baltų’ yra pavartotas 9 kartus ir tik bendrame tiesiogiai nesusijusiame su Iberijos pusiasaliu kontekste kartu su kitomis ide. kalbomis.

¹⁵³ B. H. Toporov, 1983, c. 135.

¹⁵⁴ L. A. Curchin, 2008, p. 109, 136.

¹⁵⁵ Ten pat, p. 109.

¹⁵⁶ B. H. Toporov, 1983, c. 135 ir 138.

¹⁵⁷ Ten pat, c. 135

¹⁵⁸ Apie keltų-iberų kalbą žr. D. III Stifter. *Celtiberian*, [prieiga internetui], in: <https://www.univie.ac.at/indogermanistik/download/Stifter/oldcelt2008_3_celtiberianA.pdf>. Pagrindinė literatūra apie šią kalbą yra pateikta p. 41–44.

¹⁵⁰ B. H. Toporov, 1983, c. 134–135 (žem.).

¹⁵¹ J. Moralejo, 2007, p. 113–134, 373–374, 382.

Apsvarstę visus pagrindinius argumentus matome, kad galindų buvimas Ispanijoje yra viso labo mistifikacija, neturinti jokių mokslinių pagrindimų. Tačiau visi argumentai tampa netgi pertekliniai V. Hilbergui paskelbus išsamų tyrimą¹⁵⁹. Jis visapusiškai išnagrinėjo vardų su kamieniu *Galín / Galindus* kilme¹⁶⁰ ir, remdamasis visais turimais faktais, konstatavo, kad Ispanijoje ir Prancūzijoje „*nėra pagrindo nustatyti tokio vardo buvimą laikotarpiu nuo VI a. pradžios iki VIII a. pradžios*“¹⁶¹. Pagrindą tokiai išvadai duoda istorinių šaltinių analizė, paremta išsamia („*vollständige*“) vakarų gotų karalystės prozopografija¹⁶² iki arabų užkariavimo. Šios prozopografijos tyrimą atliko Luisas Agustinas García Moreno, Gerdas Kampersas ir Francisco Ventura Salvadoras¹⁶³.

V. Hilbergas atkreipė ypatingą dėmesį į tai, kad visi šaltiniai „*nepateikia nė vieno asmenvardžio „Galindus/-o“, „nemini nė vienu žodžiu apie aisčius, galindus arba baltus*“¹⁶⁴. Onomastikos analizė parodė, kad „*visos datuojamos Galind- vardo formos – tai iš esmės asmenvardžiai, pirmą kartą paminėti tik IX a.; šios formos iš Saint-Sernin'o abatijos Chartularo yra datuojamos XII a. ir yra kilusios iš vienos vienintelės vietos į pietus nuo Pirėnų prie Pamplonos*“¹⁶⁵. Be to, dokumen-

tai, kuriuose yra vardas *Galind-*, parašyti specifine kalba – „*stipriu lotynų kalbos ir vietinės romanų tarmės mišiniu*“¹⁶⁶. Heningas Kaufmanas, tyrinėdamas asmenvardžius su formomis *Galindus/-o*, nustatė, kad jos yra gana retos ir pasitaiko tik tarp vakarų frankų vardų. Jis aptiko ir labai svarbų dėsnį: vakarų frankų vardai su pradiniu garsu *G-* yra romanų pradinio germaniško garso *W-* hiperkorekcija, pavyzdžiui, *Galo / Gualo* vietoj *Walo* arba *Galaman / Gualaman* vietoj *Walaman* ir t. t.¹⁶⁷ Be to, senųjų germanų, senųjų vokiečių aukštaičių ir gotų žodynuose, kaip nustatė Hilbergas (ibid.), nėra žodžių *Gual-/Ual-/Wal-* arba *Gualindus / Ualindus / Walindus*. Reikia pasakyti, kad H. Kaufmano veikalą V. Toporovas cituoja¹⁶⁸, galimas dalykas – iš kitų darbų. Jis nepastebi, kad H. Kaufmano pateikti faktai ir argumentai tiesiog griauja jo „*Pirėnų Galindiją*“ ir užkerta kelią klaidų kalbotyroje ir archeologijoje platinimui.

V. Hilbergas nurodo abatijos Saint-Germain-des-Prés poliptiche rastą vyro vardą *Galindoinus*¹⁶⁹, to vardo lema¹⁷⁰ dėl moteriško vardo *Uualindis* nustatoma kaip *wād/linth*¹⁷¹.

Mes taip pat galime atkreipti dėmesį į tai, kad lotyniškuose tekstuose gotų vyskupo ir Biblijos vertėjo į gotų kalbą vardas yra pateiktas ne tik kaip *Ulfilas, Vulfilas*,

¹⁵⁹ V. Hilberg, 2009, S. 27.

¹⁶⁰ Ten pat, S. 20–28

¹⁶¹ V. Hilberg, 2009, S. 27. Į tokius faktus jau buvo atkreiptas dėmesys, žr. A. Bliujienė, 2013, p. 59.

¹⁶² *Prozopografija* – istorinių asmenų biografijos, siejamos su tam tikru laiku arba vieta, turinčios bendrų politinių, socialinių ir etninių bruožų, pavyzdžiui, Pompėjaus šalininkai, Julijų–Klaudijų laikų senatoriai ir t. t.

¹⁶³ García Moreno, 1974; G. Kampers, 1979; Fr. Ventura Salvador, 1998 – plg. V. Hilberg, 2009, S. 27.

¹⁶⁴ V. Hilberg, 2009, S. 27, išnaša 65.

¹⁶⁵ V. Hilberg, 2009, S. 27.

¹⁶⁶ Plg. „*eine starke Vermischung von Latein und Romanisch*“ (V. Hilberg, 2009, S. 27).

¹⁶⁷ H. Kaufmann, 1969, p. 135; plg. V. Hilberg, 2009, p. 27. Panaši priebalsių kaita yra pastebima svebų etnonimo formose *Suevos* ir (su hiperkorekcija) *Suegos* – plg. fig. 5.

¹⁶⁸ B. H. Toporov, 1983, c. 133, išnaša 7.

¹⁶⁹ Plg. *Galindonis* – B. H. Toporov, 1983, c. 136, 137.

¹⁷⁰ Pagrindinė žodžio forma.

¹⁷¹ V. Hilberg, 2009, S. 27.

Ulphilas, bet ir *Gulfilas*, plg. *tunc Gulfilas* (irgi – *Golphilas* – aut.) *eorum Gothorum episcopus litteras adinvenit* „tada jų, gotų, vyskupas išrado raštą“¹⁷².

Turime pripažinti, kad V. Toporovo *Galind-* elemento kartografavimas Europoje¹⁷³ yra beprasmiškas, taigi ir jo sekėjų didžiosios galindų migracijos idėja neturi ne tik istorinių arba archeologinių, bet ir kalbinių pagrindimų.

Išvados

Dingusios iš istorinės arenos baltų genties – galindų istorija prasideda II a. ir nutrūksta jiems išnykus XIII a. Susidomėjimas jais, atsiradęs jau XVIII a., netikėtai pasireiškė XX a. viduryje buvusioje TSRS, 1963 m. pasirodžius V. Velinbachovo ir N. Engovatovo straipsniui. Autoriai ne tik praturtino galindų genties klausimo istoriografiją, bet ir pirmą kartą išskėlė originalią hipotezę apie galimą galindų migraciją iš savo tėvynės vakarų baltų pakraštyje į Centrinę Europą, o paskui į Pamaskvę.

Galindų migracijų idėją perėmė ir išplėtojo V. Toporovas – 1977–1983 m. paskyrė galindams keletą gana prieštaringų publikacijų. Pradžioje jis bandė pagrįsti „Didžiosios Galindijos“ buvimą teritorijoje nuo Pamaskvės iki vakarų baltų žemių. Tolesnė V. Toporovo šios temos plėtotė įgijo ryškų migracinį pobūdį. Pasirodė jo garsūs ir niekuo nepagrįsti teiginiai, kad „*galindai yra vienintelė iš dabar žinomų senų baltų genčių, kurie dalyvavo Didžiąjame tautų kraustymesi*“, „*galindai yra vakarų gotų sąjungininkai ir palydovai*“, apie ga-

lindų dalyvavimą burgundų, vandalų, langobardų migracijoje ir, galiausiai, apie jų sukurtą „*Pirėnų Galindiją*“.

V. Toporovas pripažino „*informacijos apie vakarų gotų palydovus ir sąjungininkus galindus*“ nebuvimą žygių per Dakiją, Meziją, Graikiją, Ilyriją, Italiją metu. Jis tai aiškino „*trumpu jų ten buvimu*“ ir „*nesant jų atitinkamų valstybingumo formų*“. Iš tikrųjų, išskyrus pirmą galindų paminėjimą II a. po Kr. (Ptolemajas) ir Vokiečių ordino kronikininko Petro Dusburgiečio jau išnykusios genties paminėjimą po beveik tūkstančio metų, galindų vardas rašytiniuose šaltiniuose neaptinkamas. Pamaskvės *galindai* (голядь) rusų metraščiuose yra minimi tik kartą 1147 m., tačiau šio žodžio vartojimo kontekstas – *žmonės goladj* (люди голядь) kelia abejonių, kad tai etnonimas. Žodžio *žmonės* konteksto analizė rusų metraščiuose rodo, kad jis niekur nevartojamas kartu su koku nors etnonimu.

Etnonimą *Coldas* (V. Toporovo pataisyta į *Goldas*), Jordano paminėtą tarp daugybės Rytų Europos genčių, kai kurie tyrėjai bandė susieti su sen. rusu *голядь*. Tokie bandymai yra absurdiški lingvistiškai ir taip pat neteisingi istoriškai, nes Hermanarikas reidų į Rytų Europos miškų zoną metu ten susidūrė su gyventojais baltais ir finougrais, bet ne su rytų slavais.

Archeologiniai galindų pėdsakai siejami su Bogačevo kultūra, paplitusia Mozūrijos ežeryno regione vakarų baltų pakraštyje, kur juos kartu su sūduviais įkurdino Ptolemajas ir Petras Dusburgietis. Negausus baltų genties ekonominis ir žmogiškasis potencialas jokiū būdu negalėjo sukelti masinės migracijos.

V. Sedovas savo darbuose bandė įrodyti tiesioginį Moščino archeologinės kul-

¹⁷² G. Waitz, 1840, p. 51.

¹⁷³ B. H. Topоров, 1983, c. 134–135 (žem.).

tūros ryšį su *goljad'* prie Protvos upės. Iš tikrųjų, metraščių *goljad'* priskiriama teritorija Protvos aukštupyje buvo tos kultūros pakraštinis arealas. Tarp Moščino kultūros išnykimo ir *goljad'* paminėjimo prie Protvos praėjo beveik pusė tūkstantmečio. Jiems skirta teritorija, kaip galima matyti iš V. Sedovo žemėlapiu, yra tarpentinė dykra, kurioje faktiškai nėra archeologijos paminklų.

V. Toporovo darbuose galindų problematikai skirti kalbiniai faktai metodiškai klaidingi, nes įrodymų pagrindą sudaro vien tik panašumas su etnonimu **Galind-* pavadinimuose. Ši metodika grindžiama galindų etnonimo palyginimu su skirtingų formų, kalbų ir laikų asmenvardžiais ir vietovardžiais, visiškai ignoruojant fonetinius dėsnius, nepaisant alternatyvių etimologinių paaiškinimų ir leidžiantis į mokliškai nepagrįstas analogijas.

V. Toporovo surinkti keli Pirėnų pusiasalio vietovardžiai ir gausūs asmenvardžiai, išskyrus tolimą skambesio panašumą, nieko bendro su etnonimu **Galind-* neturi. Iberijos pusiasalio vietovardžiai ir asmenvardžiai savo šaknyse slepia įvairius etnonimus: ikiindoeuro-

pietiškus, keltiškus, romėniškus. Atėjūnai germanai, sudarę ne daugiau kaip 5 % pusiasalio gyventojų, taip pat paliko vietovardžiuose savo etnonimų ir kai kurių kitų žodžių, aiškiai sutampančių su jų apgyventa teritorija. O V. Toporovo teigimu, galindai etnonimais tiesiog išmargino visą Iberijos pusiasalį.

Galindų migracijos į Iberijos pusiasalį idėją iškėlė vardo *Galindo* priskyrimas mistiniam vakarų gotui. Vakarų gotų karalystės prozopografijos tyrimai parodė, kad tokio vakarų gotų vardo ten niekada nebuvo. Šis vardas yra vakarų frankų, vėlyvos kilmės, žinomas tik iš vienos vyskupijos IX a. dokumentų šiaurės Ispanijoje, šalia Prancūzijos sienos. Lotyniškų tekstų (įskaitant tuos, kuriuose aptiktas nagrinėjamas asmenvardis) ypatybė – vokiečių pradinio garso *W-* lotynų priebalsiu *G-* hiperkorekcija. Dėl to gotų vyskupo ir Biblijos vertėjo į gotų kalbą vardas *Vulfila* (*Ulphilas / Vulfilas*) užrašomas ir kaip *Gulfilas / Golphilas*.

Tikimės, kad abejotinos hipotezės kritinė analizė leis objektyviau nušviesti sudėtingą Didžiojo tautų kraustymosi laikotarpio istoriją, pašalinti iš jos fantastišką galindų migracijos idėją.

BIBLIOGRAFIJA

Alseikaitė M., 1944 a – M. Alseikaitė, „Baltai priešistoriniais laikais“, in: *Kūryba*, Kaunas, 1944, Nr. 1, p. 37–40.

Alseikaitė M., 1944 b – M. Alseikaitė, „Baltai priešistoriniais laikais“, in: *Kūryba*, Kaunas, 1944, Nr. 2, p. 106–111.

Antoniewicz J., 1979 – J. Antoniewicz, *Baltowie zachodni w V w. p.n.e.–V w. n.e.*, Olsztyn–Białystok, 1979.

Bliujienė A., 2013 – A. Bliujienė, „Romėniškasis ir tautų kraustymosi laikotarpiai“, in: *Lietuvos archeologija*, t. III, Klaipėda, 2013.

Būga K., 1959 – K. Būga, *Rinktiniai raštai*, t. II, Vilnius, 1959.

Būga K., 1961 – K. Būga, *Rinktiniai raštai*, t. III, Vilnius, 1961.

Collins R., 2004 – R. Collins, *Visigothic Spain 409–711*, Blackwell Publishing, 2004.

Collis J., 1998 – J. Collis, *The European Iron Age*, Routledge, 1998.

Collis J., 2003 – J. Collis, *The Celts: Origins, Myths and Inventions*, Tempus, 2003.

Curchin L. A., 2008 – Curchin L. A., „The Toponyms of the Roman Galicia: New Study“, in:

- Cuadernos de Estudios Gallegos*, Santiago de Compostela, 2008, Vol. LV, No 121, p. 109–136.
- Dusburgietis P., 1985 – P. Dusburgietis, *Prūsijos žemės kronika*, Vilnius, 1985.
- Fraenkel E., 1965 – E. Fraenkel, *Litauisches Etymologisches Wörterbuch*, Bd. II, Heidelberg, 1965.
- García Moreno, 1974 – L. A. García Moreno, *Prosopografía del reino visigodo de Toledo*, Salamanca, 1974.
- Gerullis G., 1922 – G. Gerullis, *Die altpreußischen Ortsnamen gesammelt und sprachlich behandelt*, Berlin und Leipzig, 1922.
- Gimbutienė M., 1985 – M. Gimbutienė, *Baltai priešistoriniais laikais. Etnogenezė, materialinė kultūra ir mitologija*, Vilnius, 1985.
- Green M., 1996 – M. Green (ed.), *The Celtic World*, Routledge, 1996.
- Hilberg V., 2009 – V. Hilberg, „Masurische Bügelfibeln. Studien zu den Fernbeziehungen der völkerwanderungszeitlichen: Brandgräberfelder von Daumen und Kellaren – Tumiany i Kielary“, in: *Schriften des Archäologischen Landesmuseums*, Neumünster, 2009, Bd. 9 (2).
- Hoops J., 1913–1915 – J. Hoops, „Goten“, in: *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, Bd. II (F–J), Straßburg, 1913–1915.
- Jordanes, 2006 – *The Gothic History of Jordanes*, Princeton–London, 1915 (reprinted 2006), [prieiga internetu], in: <http://www.romansonline.com/Indx_src.asp?Doccode=Gth_01>.
- Jovaiša E., 2012 – E. Jovaiša, *Aisčiai. Kilmė*, Vilnius, 2012.
- Jovaiša E., 2014 a – E. Jovaiša, *Aisčiai: raida*, Vilnius, 2014.
- Jovaiša E., 2014 b – E. Jovaiša, „Baltų pasaulis – nuo Tacito iki Nestoro“, in: *Nerimas*, 2, Vilnius, 2014, p. 217–296.
- Jovaiša E., 2015 – E. Jovaiša, „Aisčiai ir jų istorija“, in: *Lituanistica*, t. 61, Nr. 4 (102), 2015, p. 254–263.
- Jovaiša E., 2016 – E. Jovaiša, *Aisčiai. Lietuvių ir Lietuvos pradžia*, Vilnius, 2016.
- Jovaiša E., Kučinskienė A., Juchnevičienė N., Petrauskis K., Vilkelienė K., Čiurlionis A., Čiegienė B., 2016 – E. Jovaiša, A. Kučinskienė, N. Juchnevičienė, K. Petrauskis, K. Vilkelienė, A. Čiurlionis, B. Čiegienė, *Istorija. Vadovėlis 7 klasei*, Kaunas, 2016.
- Kampers G., 1979 – G. Kampers, *Personengeschichtliche Studien zum Westgotenreich in Spanien. Münster; Aschendorf (= Spanische Forschungen der Görresgesellschaft. Hrsg. von O. Engels, Bd. 17, 2, Reihe, Paderborn u.a., 1979.*
- Karaliūnas S., 2015 – S. Karaliūnas, *Baltų etnonimai*, Vilnius, 2015.
- Kaufmann H., 1969 – H. Kaufmann, *Ergänzungsband zu Ernst Förstemann: Personennamen*, München, 1969.
- Kokowski A., 2007 – A. Kokowski, *Goci od Skandzy do Campi Gothorum*, Warszawa, 2007.
- Krahe H., 1954 – H. Krahe, *Sprache und Vorzeit. Europäische Vorgeschichte nach dem Zeugnis der Sprache*, Heidelberg, 1954.
- Kulakov V., 2013 – V. Kulakov, „Die Entstehung der Dolchmessern“, in: *Archaeologia, Lituana*, Vilnius, 2013, t. 14, S. 36–50.
- Kurila L., 2014 – L. Kurila, „Apygvenindimo tankumas geležies amžiaus Lietuvoje: Žeimenos baseino mikroregionas“, in: *Lietuvos archeologija*, Vilnius, 2014, t. 40, p. 181–204.
- Mažiulis V., 1981 – V. Mažiulis, *Prūsų kalbos paminklai*, II, Vilnius, 1981.
- Mažiulis V., 1988 – V. Mažiulis, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, Vilnius, 1988.
- Moralejo J., 2007 – Juan J. Moralejo, *Callaica Nomina. Estudios de Onomástica Gallega*, A Coruña, 2007, [prieiga internetu], in: <http://ilg.usc.es/agon/wp-content/uploads/2010/09/Callaica_Nomina.pdf>.
- Michelbertas M., 2016 – M. Michelbertas, *Romėniškojo laikotarpio emaliuoti dirbiniai Lietuvoje*, Vilnius, 2016.
- Nalepa J., 1976 – J. Nalepa, „Próba nowej etymologii nazwy Galindia czyli Gołędź“, in: *Acta Baltico Slavica*, Wrocław, 1976, 9, p. 191–209 = *Opuscula Slavica 1 = Slaviska och baltiska studier*, 9, Lund, 1971, p. 93–115.
- Nowakowski W., 1995 – W. Nowakowski, „Od Galindai do Galinditae. Z badań nad pradziejami bałtyjskiego ludu z Pojezierza Mazurskiego“, in: *Barbaricum*, Warszawa, 1995, t. 4.
- Otrębski J., 1947 – J. Otrębski, *Słowianie: Rozwiązanie odwiecznej zagadki ich nazwy*, Poznań, 1947.
- Pokorny J., 1959 – J. Pokorny, *Indogemamsches Etymologisches Wörterbuch*, Bd. I, Bern und München, 1959.

- Poljakov O., 2015 – O. Poljakov, *The Marvel of Indo-European Cultures and Languages*, Vilnius, 2015.
- Puzinas J., 1938 – J. Puzinas, „Naujausių proistorinių tyrinėjimų duomenys: 1918–1938 proistorinių tyrinėjimų apžvalga“, in: *Senovė*, Kaunas, 1938, t. IV, p. 175–303.
- Schmid W. P., 1996 – W. P. Schmid, „Galinder“, in: *Reallexikon der germanischen Altertumskunde*, Berlin u.a.: W. de Gruyter, Vol. 10, p. 325–327.
- Smith W., 1928 – W. Smith, *A Smaller Classical Dictionary of Biography, Mythology, and Geography*, a new edition of sir's larger dictionary, thoroughly revised and in part rewritten by G. E. Marindin, M. A., London, 1928.
- Strzelczyk J., 1984 – J. Strzelczyk, *Goci – rzeczywistość i legenda*, Warszawa, 1984.
- Toeppen M., 1858 – M. Toeppen, *Historisch-comparative Geographie von Preussen. Nach den Quellen, namentlich auch archivalischen, dargestellt*, Gotha, 1858.
- Ventura Salvador Fr., 1998 – Fr. Ventura Salvador, *Prosopografía de Hispania Meridional. III Antigüedad tardía (300–711)*, Granada, 1998.
- Volteris E., 1930 – E. Volteris, „Archeologiniai nesuspriamtai: 5. Volusiano pinigai“, in: *Praeitis*, Kaunas, t. I, p. 340–342.
- Waitz G., 1840 – G. Waitz (Hrsg.), *Über das Leben und die Lehre des Ulfila – Bruchstücke eines ungedruckten Werkes aus dem Ende des 4. Jahrhunderts*, Hannover, 1840.
- Zinkevičius Z., 1984 – Z. Zinkevičius, *Lietuvių kalbos istorija. Lietuvių kalbos kilmė*, t. I, Vilnius.
- Аникин А. Е., 2005 – А. Е. Аникин, *Опыт словаря балтизмов в русском языке*, Новосибирск, 2005.
- Аникин А. Е., 2014 – А. Е. Аникин, „О дискуссии В. Н. Топорова и О. Н. Трубачева по балто-славянской проблематике“, in: *Baltai ir slavai dvasinių kultūrų sankritos*, Vilnius, 2014, p. 60–71.
- Вилинбахов В. Б., Энговатов Н. В., 1963 – В. Б. Вилинбахов, Н. В. Энговатов, „Предварительные замечания о западной Галиндии и восточной голяди“, in: *Slavia Occidentalis* (Poznań), 1963, t. 23, c. 233–269.
- Воронцов А. М., 2013 – А. М. Воронцов, *Культурно-хронологические горизонты памятников II–V веков на территории Окско-Донского водораздела*, Тула, 2013.
- Даль В. И., 1980 – В. Даль, *Толковый словарь живого великорусского языка*, т. 1, 2-е изд., М.–СПб, 1980.
- Дуриданов И., 1976 – И. Дуриданов, *Езикът на Траките*, София, 1976.
- Здановский И. А., 1926 – И. А. Здановский, *Каталог рек и озер Московской губернии*, М., 1926.
- Кулаков В. И., 2017 – В. И. Кулаков, *О происхождении ножей – кинжалов, Записки ИИМК РАН*, № 15, СПб, 2017, с. 97–109.
- Лухтанас А., Поляков О. В., 2017 – А. Лухтанас, О. В. Поляков, „Галинды на просторах Европы: история одной псевдонаучной гипотезы“, in: *Ранний железный век Евразии от рубежа эр до середины I тыс. н. э. динамика освоения культурного пространства. Материалы IV научной конференции «Археологические источники и культурогенез», 14–18 ноября 2017 г. СПб*, СПб, 2017, с. 90–94.
- Менхен-Хельфен О., 2014 – О. Менхен-Хельфен, *История и культура гуннов*, М., 2014.
- Михайлова Е. Р., Соболев В. Ю. – Е. Р. Михайлова, В. Ю. Соболев, *Древности микрорегиона Турово – Мерёво и загадка «туровского меча»*, in: *Ранний железный век Евразии от рубежа эр до середины I тыс. н. э. динамика освоения культурного пространства. Материалы IV научной конференции «Археологические источники и культурогенез», 14–18 ноября 2017 г. СПб*, СПб, 2017, с. 106–109.
- Нерознак В. П., 1978 – В. П. Нерознак, *Палеобалканские языки*, М., 1978.
- Нерознак В. П., 1983 – В. П. Нерознак, *Название древнерусских городов*, М., 1983.
- Откупщиков Ю. В., 2004 – Ю. В. Откупщиков, „Древняя гидронимия в бассейне Оки“, in: *Балто-славянские исследования*, вып. XVI, М., 2004, с. 83–114.
- Пашуто В. Т., 1959 – В. Т. Пашуто, *Образование Литовского государства*, М., 1959.
- Потемкина О. Ю., Сыроватко А. С., Клещенко Е. А., 2013 – О. Ю. Потемкина, А. С. Сыроватко, Е. А. Клещенко, „Соколова Пустынь – новый погребальный памятник позднерусского времени“, in: *КСИА*, вып. 230, 2013, с. 260–266.
- ПСРЛ, 1907 – *Полное собрание русских летописей, изданное по Высочайшему повелению Императорскою Археологическою Коммиссиею. Томъ семнадцатый: Западнорусскія летописи*, СПб., 1907.

ПСРЛ, 1908 – *Полное собрание русских летописей. Изданное по Высочайшему повелению Императорскою Археологическою Коммиссиею. Томъ второй: Ипатьевская летопись*, Издание второе, СПб., 1908.

ПСРЛ, 1926–1928 – *Полное собрание русских летописей. Издаваемое Постоянною Историко-Археологическою Комиссиею Академии Наук СССР. Томъ первый: Лаврентьевская летопись*. Издание второе, Л., 1926–1928.

ПСРЛ, 2004 – *Полное Собрание Русских Летописей: Новгородская летопись по списку П. П. Дубровского*, т. XLIII, М., 2004.

Птолемей, 1994 – Πτολεμαῖος Κλαύδιος, *Γεωγραφικὴ Ὑφήγησις*, III.5.7–10, in: *Свод древнейших письменных известий о славянах*, т. I. (состав.) Л. А. Гиндин, С. А. Иванов, Г. Г. Литаврин, М., 1994, с. 50–51.

Седов В. В., 1971 – В. В. Седов, „Балтийская гидронимия Волго-Окского междуречья“, in: *Древнее поселение в Подмоскowie (МИА; № 184)*, М., 1971, с. 99–113.

Седов В. В., 2000 – В. В. Седов, „Голядь“, *Is baltų kultūros istorijos*, Vilnius, 2000, с. 75–84.

Сыроватко А. Р., 2014 – А. Р. Сыроватко, „Могильники с кремациями на средней Оке второй половины I тыс. н. э.“, in: *РА*, 2014, № 3, с. 48–61.

Толстой Н. И., 1968 – Н. И. Толстой, *Славянская географическая терминология: семасиологические этюды*, М., 1968.

Топоров В. Н., 1972 а – В. Н. Топоров, „«Baltica» Подмоскowie“, in: *Балто-славянский сборник*, М., 1972, с. 217–280.

Топоров В. Н., 1972 б – В. Н. Топоров, „О балтийском элементе в Подмоскowie“, in: *Baltistica*, Vilnius, 1972, priedas I, p. 185–224.

Топоров В. Н., 1973 – В. Н. Топоров, „Балтизмы в русских говорах“, in: *Балтийские языки в их взаимосвязи со славянскими, финно-угорскими и германскими языками. Тезисы докладов научной конференции, посвященной 100-летию со дня рождения академика Я. Эндзелина*, Рига, 1973, с. 43–46.

Топоров В. Н., 1977 – В. Н. Топоров, „Балт. *Galind в этнолингвистической и ареальной пер-

спективе“, in: *Проблема этнической истории балтов. Тезисы докладов*, Рига, 1977, с. 122–126.

Топоров В. Н., 1980 а – В. Н. Топоров, „Балтийский элемент к северу от Карпат: этнонимическая основа *Galind как знак балтийской периферии“, in: *Slavia Occidentalis*, Warszawa, 1980, XXIX, № 1–2, с. 247–252.

Топоров В. Н., 1980 б – В. Н. Топоров, *Galinda – Galindite – Голядь* (Балт. *Galind в этнолингвистической и ареальной перспективе), in: *Этнографические и лингвистические аспекты этнической истории балтийских народов*, Рига, 1980, с. 124–136.

Топоров В. Н., 1980 с – В. Н. Топоров, *Прусский язык. Словарь*, т. 3. I–K, М., 1980.

Топоров В. Н., 1981 – В. Н. Топоров, „Голядский фон ранней Москвы“, in: *Проблемы этногенеза и этнической истории балтов. Тезисы докладов*, Вильнюс, 1981, с. 112–117.

Топоров В. Н., 1982 а – В. Н. Топоров, „Древняя Москва в балтийской перспективе“, in: *Балто-славянские исследования 1981*, М., 1982, с. 3–61.

Топоров В. Н., 1982 б – В. Н. Топоров, „Балтийский горизонт древней Москвы“, in: *Acta Baltico-Slavica*, Warszawa, 1982, t. XIV, s. 259–272.

Топоров В. Н., 1983 – В. Н. Топоров, „Галинды в Западной Европе“, in: *Балто-славянские исследования 1982*, М., 1983, с. 129–140.

Топоров В. Н., 1986; 1987; 1988–1996 – В. Н. Топоров, „Балтийский элемент в гидронимии Поочья“, in: *Балто-славянские исследования*, М., 1988, с. 154–177; 1989, с. 47–69; 1997, с. 276–310.

Фасмер М., 1986 – М. Фасмер, *Этимологический словарь русского языка*, т. II, М., 1986.

Щукин М. Б., 2005 – М. Б. Щукин, *Готский путь. Готы, Рим и Черняховская культура*, СПб., 2005.

Юркенас Ю., 2011 – Ю. Юркенас, „Явление пересечения омонимических рядов“, in: *Русистика и компаративистика. Сборник научных статей*, вып. VI, Вильнюс–Москва, 2011, с. 238–248.

Юркенас Ю., 2013 – Ю. Юркенас, „Собственное имя как реликт древней культуры“, in: *Žmogus ir žodis*, Vilnius, 2013, III, p. 35–41.

GALINDIANS ACROSS THE VASTNESS OF EUROPE: ARCHAEOLOGY, HISTORY, LINGUISTICS

Aleksiejus Luchtanas, Olegas Poliakovas

S u m m a r y

The supposition that the Galindians could take part in the Migration Period are being accepted as the scientific truth in Lithuania and associated mainly with the name of the Russian scholar V. Toporov. Although traces of the Galindian migrations are not found, Toporov's main concepts were completely adopted by E. Jovaisha in his books and school manuals. The article regards the history of this question and its argumentation. The main focus of the paper is the methodology used by V. Toporov, and a systemic examination of all relative facts. During 1977–1983, the scholar published two theses and three small articles, which were all devoted to the Galindians. Yet his handling of the subject was somewhat unexpected. Before that, in 1972, V. Toporov published two substantial works, devoted to the toponymy of the Moscow region: any traces of the Galindians were absent there. It is possible to state that all aspects of the Galindian problematics were adopted by V. Toporov from another substantial work, written by V. B. Vilibachov and N. V. Engovatov (1963). In many aspects, it would later become a starting point of his crackpot ideas.

Traditionally, scholars relate the Galindians to the archaeological Bogaczewo culture. Its remains are located in the vicinity of the Mazurian Lake District, where the West-Baltic tribe was placed by Ptolemy (c. 100– c. 170 AD) and Peter of Dusburg († after 1326). A mass migration of a small tribe is unbelievable due to its very restricted economic and human potential. In historical records, the name Galindians is absent except for the mentions above. The so-called Eastern Galindians (люди Голадь – the people Goliad') are certainly mentioned in the Russian chronicles only once, on 1147. However, the word Голадь in this context possesses some other meaning, while the word people (люди) is never being used with any ethnonym.

Attempts to establish a connection between the Moshchin culture with the Goliad' on Protva of the Russian chronicles are also unacceptable. We can mark a significant chronological gap of about five centuries between them, and the absence of any obvious archaeological monuments of the Goliad' at the beginning of the second millennium.

The conceptions of the Galindians by V. Toporov are not homogeneous. The conclusions he came to contradict one another: in one article he postulates a Great Galindia from the Moscow region to the Prussian lands, in another – huge Galindian migrations over the whole of Europe. His declarations about the simultaneous Galindians migrations with the Visigoths, Vandals, Burgundians, Lombards, as well as their migration to the Moscow region are certainly improbable or even absurd. V. Toporov's assumption of Galindians migration with the Visigoths was based purely on the presumption that there was a warrior named Galindo among the Goths. This assumption was found to be false, as studies of Gothic prosopography discovered that such a Gothic name was absent. The name Galindo appeared much later and originated in one Frankish region; moreover, G-in Galindo was a Vulgar Latin hypercorrection of the initial Germanic W-.

Thus, the migration ideas of the Galindians by V. Toporov and his followers have no historic, archaeological or linguistic grounds. They are only based on the affluent and fantastic misinterpretations of the anthroponomical and toponymic forms, collected by him. In many respects these forms are completely different. They were taken from various languages; originate from various territories that are extremely distant from one another, and known from different times. They only partially and often very distantly resemble the ethnonym Galindian.

*Įteikta 2018 03 06
Parengta skelbti 2018 06 06*